Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 СЕНТЯБРЬ 17

Намарай түрүүшын hарын 20 ЧЕТВЕРГ гарагай 5 № 181 (18540) сэн 6 мүн

Ургаса хуряалга-92

«БҮХЫ ЮУМЭН—ТАНАЙ ГАРТА»

...кын районой захир-...сет агропромышлен-...ын хүдэлмэри-...профсоюзай райкомой ...хоёр энэ хэлэй ...хуряалгада хабаадаха ...гоо бүхы ме-...ориудта, тарыан ...эрхилэгшэдтэ ин-...ай Хандалга бү-...баталан аба-...Хандалгын удхань ...юм. Байгша оной ...сагай уларил, ...хүндэ хүшэр ...ын Хандал, тон ...ыг хэрэгсэлнүү-...гаар хангагдалга ...полинуул дээрэхи ...ряаха хүдэлмэрине ...хшөөлтэй болгоно ...аанарай арга шада-...хүндэ байдалые ...ушарhаа ...үйлдэбэшэ бүри-...ын зандань ...ын та бүгэдэнэй гэр ...лсэн районой хүн ...хайдалые амалан ...ыйлгаха хэрэг боло-...тэжэ энэ хандалга ...гэнэ.

...ялдэ суглуулагда-...та, Пу...ын ургасаhаань, мүн ...шанарhаань нинтын ...алай саашанхи хүби ...районой улад эсной ...болон материальна, ...галаар хангалтын ...аха байhаниинь ...бүгэдые хараадаа ...районой захиргаан, ...хүдэлмэрилэгшэдэй ...райком хүдоо ...мүнөө тохёолдожо ...ндые зүбөөр сёл-...жэлэйнгээ ургаса ...ын бригадир hаала hайн ургаса хуряажа байна. 20 ...лай дээрэhээ 1 мянган тоннohоо бага бэшэ ка-...тахиар хуряалгадака. Арбан теплицhээ бригада ...тоhо ноодэр хуряагаа. Морхсобой ургаса мүн ...ыдна ...ний үндэhэр ажахыда хүдэлдэг хитад огород-...ыг сэхэ ажалда ашаар hайн ургаса ургуулагдаа. ...үүдэ агроном-бригадир Цырен-Ханда Шойдо-...рендоржиевагай хүтэлбэрилдэг овощ ургуу-...бригада hаала hайн ургаса хуряажа байна. 20 ...лай дээрэhээ 1 мянган тоннohоо бага бэшэ ка-...тахиар хуряалгадака. Арбан теплицhээ бригада ...тоhо ноодэр хуряагаа. Морхсобой ургаса мүн ...ыдна ...ний үндэhэр ажахыда хүдэлдэг хитад огород-...ыг сэхэ ажалда ашаар hайн ургаса ургуулагдаа. ...үүдэ агроном-бригадир Цырен-Ханда Шойдо-...рендоржиевагай тэдэнэрhээ ургасыень тушаажа ...зондо овощ худалдажа байна.

ДЭЭРЭ: Ц.Х. Ш. Цырендоржиева помидор ту-...жа байна.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ВЕТЕРАНУУД СУГЛАРНА, ЗҮБШЭНЭ

Улаан-Удын Советскэ районой предприятинуудай ветерануудай советдэй эхин эмхиин түрүүлэгшэнэрэй суглаан hаяхан үнгэргэгдэбэ.

Ветерануд энэ суглаан дээрээ үмсэлэлгын чегүүд болон пенси тухай асуудалнуудые хаража үзэhэн байна. Гэр байра ба ээлжээн тухай асуудалаар Советскэ районой гулваа Г. А. Айдаев элидхэхэ ёhотой байhан аад, суглаанда ерээгүй.

Үмсэлэлгын чегүүдые яажа хэрэглэхэ тухай Гүрэнэй зөөрнин талаар республикын комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Г. Т. Ильин хөөрэжэ, ойлгуулжа үгөө. Харин пенси тухай асуудалаар Советскэ районой социальна хамгаалгын таhагые даагша Н. С. Олейникова элидхэл хэhэн байна. Hүүлээрнь элидхэлшэд ветерануудай олон тоото асуудалнуудта харюусаа.

Мүн тус суглаанда хабаадалсаhан республикын ветерануудай советдэй түрүүлэшэ М. Ц. Гармаев ветерануудые хамгаалха, тэдэнэй ажабайдал хүнгэдхэхэ талаар ямар хүдэлмэри ябуулжа байhан тухайгаа тоособо. Тинхэдэ октябриин 1-дэ үндэр наhатанай үдэр үнгэргэгдэхэ юм. Энэ үдэрые яажа үнгэргэхэ тухай тусхай комисси городой болон хүдөөгэй районуудта байгуулагданхай. Энэ үдэр ажахынуудай, предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд ветерануудтайгаа уулзаха, туhаламжа, тэдхэмжэ үзүүлхэ ёhотой болоно. Энэ үдэрые яажа ашаг үрэтэйгээр үнгэргөө hаа, hайн бэ гэжэ ветерануд баhа зүбшэн хэлсэhэн байна.

Манай корр.

Адууhа малдаа—бардам хүрэхэ тэжээл

НЭГЭ БАГА ҮЛҮҮГЭЭР

Районойнгоо ажахынуудай дундаhаа жэлhээ жэлэй эгээл ехэ шэмэтэ тэжээл Михайловкын совхоз бэлэдхэдэг гээшэ. Жэшээлэн харахада, үнгэргэшэ жэлдэ 6,6 мянган тонно силос бэлэдхэгдээ hэн. Урэанда 50 тонноор ехэ нөөсэлэгдөө hэн. Шэмэтэ тэжээл бэлэдхэхэ ургасаяа эндэхид бусад ажахынуудта орходоо hайнаар ургуулжа hуранхай. Үнгэрэгшэшье жэлдэ хүршэ совхозуудайнгаа гектарай 90—96 центнер хуряахадань, михайловкынхид 108,5 центнер абаа hэм шуу.

Мүнөө жэлдэ силос бэлэдхэлгээ урда урданайхиhаа эртэ эхилээ. Үшөө июль hарада газарайнгаа ургасатай тээhэн совхозой механизаторнуд комбайнаар сабшажа, район соогоо түрүүлэн шэмэтэ тэжээл нөөсэлжэ захалhан юм.

Хэды үдэрэй урда тээ районой худөө ажахын управленинин ахамад агроном Алексей Шонькинтой тус совхозой силос бэлэдхэгшэдэй гурбан звенодо хүрэжэ гараа hэмдэ.

Совхозой ахамад агроном С. Б. Базаровтай хөөрэлдэбэбди.

— Манай совхоздо 5 звено шэмэтэ тэжээл бэлэдхэнэ. Түб hуурин шадараа Владимир Куликовскинин, Валерий Корнаковой, Ширап Бандановай, тиихэдэ Зэдэ голой баруун эрьедэ Владимир Гармаевай, Сергей Будаевай звенонуд хүдэлнэ, — гэжэ Сергей Бадмаевич хөөрэнэ.

Бидэ ажалай ябаса, ургаса тухай, хэр ехэ газарhаа хэды шэнээн хуряahаарнь hонирхоо hэн бэзэбди.

— 960 гектарай талмайда силос дараха ургамал таригданхай. 7 мянга гаран тонно ногоон ургамал сабшажа, нүхэнүүдтэ хэхэ зорилготойбди. Тиихэдэ үбэлэй үедэ 6 мянган тоннohоо бага бэшэ бэлэн силостэй болохобди. Ургаса тухай хэлэхэдэ, гектар бүхэнhөө дунда зэргээр 80 центнер гараха ха.

Урда жэлнүүдэйхиhээ 2 долоон хоногоор урид силос даража эхилээ hэмди. Хүнүүднай яhала hайнаар хүдэлнэ, гэбэшье сагай уларил ехээр haатуулна,—гэжэ ахамад агроном хэлээ hэн.

Манай ерэhэн 3 звеногой эгээл бүтээсэ ехэтэй, эбтэйгээр хүдэлдэгынь В. М. Куликовскинин звено болоно. Тэдэнэр манай ерэхэдэ, hүүлинин түбэй фермын нүхэнүүдтэ силос нөөсэлжэ байба.

Звенодонь 7 хүн хүдэлнэ. Силос хуряадаг хоёр комбайнhаа хэршэгдэhэн ургамал 5 машина зоодэг. Тэрэ ябахадамнай 2 машинань заhабарида оронхой байгаа. Нүхэнүүдтэнь асарагдаhан ургамал К-700 А тракторааp гэшхүүлнэ.

...Зүүн-Оёор. Энэ тарыаланд Зэдын трактын баруун хажуу тээ, Бургалтай hуурин үнгэрэн сасуу эхилдэг. Эндэ хоёр комбайн горох ябаг хоёрой холисо хадана. Манай үнинэй танил, совхозой эгээл наhатайшье, дүршэлтэйшье, түрүүшье механизаторнуудай нэгэн звеное даагша, Владимир Максимович Куликовский гэгшэ КПКУ-75 түхэлэй комбайнаар хадажа байба.

— Яhала урагшатай хүдэлнэбди гэжэ хэлэхээр. Заримдаа эбдэрхэ-hандархадань, зогсолго болоол бээзэ. Теэд арга шадалаараал ярана гээшэбди,—гэжэ Владимир Максимович хөөрэнэ. — Звеногоороо 330 гектар газарта силосэй ургамал тариhан зомди. Ургасань hайн. Дунда зэргээр абахада, гектарай 100-hаа дээшэ центнер гараха ха. Доодо ба Дээдэ Бургалтайда 2 нухэ дүүргэжэ бүтүүлээбди. 600 тонно болохо байха. Тиихэдэ hүүлинин түбэй фермэдэ 723 тонно нөөсэлэгдэнхэй. Мүнөө 1200 тоннын нухэ дүүргэжэ, мүнөөдэр бүтүүлхэ ёhотойбди. Үшөө сабшагдаха зуугаад гектар талмай газар үлэнхэй.

Ямаршье бэрхэшээлэй тохёолдоо hаа, В. М. Куликовскинин звено үндэр бүтээсэтэйгээр ажаллажа, түрүүшүүлэй зэргэ алдахагүй гэжэ совхозойхид дэмы хэлсэдэгүй. Тэдэнэр сэлмэг үдэр үглөөнэй 8-hаа үдэшын 10 болотор хүдэлнэ.

Комбайнер Александр Цыденов, жолоошод Станислав Семенов, Жамса Жабуев, Николай Хазагаев гэгшэд звеное даагшаhаа дутуугүйгөөр хүдэлхые оролдон, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллана. Тракторист Владимир Мардаленов Юрий Злыгостев хоёр силосэй нүхэн дээрэ асарагдаhан ногоон ургамал машинаhаа буулгалсана, гэшхэнэ.

Силос бэлэдхэгшэдые үлэтэйгөөр хооллуулхын тула Владимир Цыденов үнэн сэдьхэлhээ оролдодог.

Эдэ үдэрнүүтэ Михайловскын совхозойхид шэмэтэ тэжээлээ нөөсэлжэ дүүргэнхэй. Тиигэжэ тэдэнэр шэмэтэ тэжээл үнгэрэгшэ жэлдэ бэлэдхэhэн хэмжээнhээ мүнөө нэгэ багаханаар үлүүлжэ шадаа.

И. ПОЛОМОШНОВ.

Захааминай район.

СИЛОС ДАРАГДАНА

Энэ жэлдэ «Юбилейный» гэhэн кооперативно-хамтын предприятинин тэжээл бэлэдхэгшэд нинтынгээ адууhа малда шэмэтэ тэжээл болохо силос даража абаха хүсэлэнтэйгөөр эршэмтэйгээр хүдэлжэ байнхай. Юундэ силос элбэгээр дарахаяа оролдоноб гэбэл, энэ шэмэтэ тэжээлэй бүридэл соонь hү haалида hайнаар нүлөөлдэг элдэб зүйлнүүд элбэг бии ха юм. Тиигээдшье предприятинин механизаторнууд хабарай hанануудта поли бүхэндөо зурууд зуруудаар обёос, белоогоор элбэг ургамал-тоhолиг редькэ, рапс гэхэ мэтые тариhан байгаа бшуу. Мүнөө эдэ ургамалнуудые хуряажа абаха саг хүрэжэ ерэнхэй. Зүгөөр ургасаяа хуряаха үедэнь хура бороо ехээр орожо, бага бэшэ haад ушаруулна. Hүүлэй мэдээгээр предприятинин тэжээл бэлэдхэгшэд хэдэн мянган тонно hайн шанартай силос даража үрдибэ.

Анхандаа агрономоор ажахыдаа хүдэлhэн, мүнөө наhанайнгаа амаралтада, гараhан П. Г. Виноградовай хүсэл оролдолгоор совхоз үнинhөо хойшо белог элбэгтэй ургамалнуудые ургуулжа хуряадаг болонхой. Тэрэнэй шаби С. В. Лукашоногой мэдүүлhэнэй ёhоор, предприятин механизаторнууд 15 гектар талмай дээрэ рапс, үрэhэн болгожо абахаар тоhолиг редькэ тариhан байгаа. Мүнөө эдэ ургамалнуудай hайн ургаса хуряагдажа абтахань. Үрэhэ хүрэнгэшье hайнаар өдөшэнхэй. Ажахын хүдэлмэришөд энэ харюусалгатай ажалаа сагтань дүүргэхын тула нарата сэлмэг үдэрнүүдтэ шармайн ажаллажа, нинтынгээ адууhа малда хүсэд хүрэхэ шэмэтэ тэжээл бэлэдхэхые оролдоно.

Д-Ц. ДОРЖИЕВА.

Яруунын район.

АЖАМИДАРХЫН ҮНДЭhЭН

Манай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо бэшэ, мүн бэшэшье ажахынуудта, бүхыдөо республика дотор үбhэндөо мүнөө жэл хойнотожо ороо. Бархан нютагаймнай зон, колхознигууд нарата үдэрнүүдые hамбаашалан, үбhэндөөл ургашатайл ябахые оролдоно.

Олонхи звенонуудта залуушуул, студентнэр, hургуулийн hурагшад хүдэлнэ. Колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Гармажап Нимаевич Цыренов үбhэшэдэй ажалые үдэр бүри шалгажа, хаража, зүбшэл, заабари үгэжэ ябадаг. Энэнь ажалай үндэр бүтээсэ туйлаха хэрэгтэ ехэ пулоотэй. Дэлгүүрэй экономико манда хүрэжэ ерээ. Барханайхид энэ ушар байдалые ойлгоно, малдаа тэжээл бэлдэлгэ — ерэхэ жэлдэ ажамидархын үндэhэн гээд мэдэрнэ.

Б. ДОНДУПОВ.

„Буряад үнэн"-93

ГУРБАН НАРhАНАЙ ДУНДА ТӨӨРИНХААР...

Би бүхы наhандаа түрэл газетэеэ түрэлhөө түрэл гэжэ ойлгодогби: хэды олон hонирхолтой материалнуудые уншажа, ойлгожо, ажалдаа хэрэтлэнэбиб: сэгнэшэгүй үнэтэй.

Мүнөө түрэлхи хэлээеэ удаан үзэнгүй, хэды алдуу хэжэ, хэдэн үеын бэлигтэй хүбүүд басагадаа алдаhанаа булта мэдэрнэбди, гэмшэнэбди. Алдуугаа усадхаха саг түлаа. Хэн туhалхаб — түрэлхи газетэмнайл гүб даа.

Минии hанамжануд:

1. Багша — эмхидхэгшэ, пропагандист, планганяа түрэлхи хэлэнэй. Түрэлхидэй суглаа багшанар эмхидхэжэ, газетын үүргые тэдэнэртэ ойлгуулха аргатай.

2. Нютагай захиргаанай гулваанар, депутадууд ажалша зонтоо хөөрэлдэнэ, ойлгуулха байгаа.

3. Ажалай ветерануд, аха нүхэд залуу нүхэдтээ нягта холбоотой байха, «Буряад үнэн» газетынгээ захил тухай ойлгууламжын хүдэлмэри эмхидхэхэ аргатай.

Газетынгээ захил hайнаар эмхидхэжэ шадаhан нүхэдтэ урмашуулга соносхожо болоно — түрэл газетынгээ нюурааp.

«Буряад үнэнөо» бултаараа уншадаг болоходоо, түрэл арадайнгаа түүхэ, ёhо заншал, ажабайдалые мэдэхэб гэхэдээ алдахагүймнай лабтай.

Нютаг оронhоо, түрэл зонhоо холо ажаhуудаг манай буряадууд түрэл хэлээеэ нютагаа ехэл сэгнэдэг, хүндэлдэг гээшэ ааб даа. Үнихэн болоол даа, минии тон дүтын түрэлэй зон тэрэ 1918—1919 онуудай хүлгөотэ саруудай хойшолонгоор Монгол тээшэ нүүлгэжэ хаяагаан, hамаргаанда дайрагдажа, үншэрhэн зүдэрhэнинь хэлэшэгүй. hайн сагай тэхэрихэдэ, монгол буряад арадуудай хоорондохи харилсаан тон hайн болжо, түрэл газалтаяа уулзаха, айлшалалсаха аргатай болонхойбди.

Монголдо ажаhуудаг түрэлхиднай түрүүшынхеэ 70-аад оной эхеэр урилга абажа, айлшаар мандаа ерэхэдээ, хэлээ агша hэн: «Иимэ hайхан орон нютагhаа юундэшье нүүжэ, түрэлхиднай түрэл зонhоо таhаржа ошоо hааб даа..,» Уг изагуурайнгаа гуламтые хаража, ногоон дээгүүрнь хүльбэрэн уяржа, уйлан хайлажа, сэдьхэлээ тэгшэлээ бэлэй даа. Тэдэнэр хэды түрэл арадhаа холо ажаhуубашье, сэбэр буряад хэлээеэ мартаагүй, ёhо заншалаашье орхёогүй байнал даа. Олохон лэ буряадууд Монголдо ажаhуудаг, айлшалжа мандаа ерэдэг.

Бүриш үнихэн болобо.

Мэдээжэ лектор Очиров Дондоб Доржиевич хэлээ агша hэн: «Австралида буряадууд ажаhуудаг, тэдэнэр 18 хэhэг «Байгал» журнал захижа уншадаг.

Холын Кызылhээ Балдан Гомбоев Улаан-Удэеэ, «Буряад үнэнэйнгөө» 70 жэлэй ойн hайндэртэ хүндэтэ айлшан болжо, урилгаар ерэхэдээ, хэлээ агша hэн:

— Түрэл газетынгээ хүсөөр үдэр бүхэндэ таанартаяа уулзажа, hонинине уншажа, урмашажа байдагби.

Тон багахан жэшээгээр хэлэхэдэ, хүн нютаг оронhоо холо, хари газарта ябахадаа, ажаhуухадаа, хэды ехээр түрэл хэлээеэ, арад зоноо сэгнэнэб даа!

Бидэ тиихэдэ жаргалдаа дашууржа, гурбан нарhанай дунда төөришөөд, түрэлхи хэлээеэ, сэбэл болбосоролоо орхёод, хитад, япон хэлэ шудалхамнай гэшэдүүл бии болжо байна. Түрэл хэлээеэ мэдэхэгүй арад хосорhон тээшэ тоологдодог гэжэ мэдэнэбди.

Эндэ манине төөрилгэhөомнай гансал «Буряад үнэн» аршалжа шадаха.

Hүбэлгэн, бэлигтэй түрэл буряад арадни, газетынгээ захилhаа бу гээгдэл!

Р. ДАШИЕВА,

Улаан-Удын 19-дэхи hурГуулиин буряад хэлэнэй багша.

Үдэрэй үзэгдэлнүүд

ГЭГЭЭН САГААН ҮДЭР ГЭНГҮЙ...

Аяма халуун зунай үдэр шэнги болohон аад, үдэ багта баруун-хойноhоо баглагар хара үүлэн гаража, үнишье болонгүй, шанга аадар, бороо адхаршаба ха. Халуунда ядарhан хонимал дардам харгыhаа холо бэшэхэнэ, хүбшэ тайга соо hанаа амарханаар тиирэжэ, хургажа байба.

Баргажан-Хурамхаан гэhэн харгыгаар ябажал байдаг томо машинануд, пассажирнуудые hуулгаhан автобусууд нишэ, тишээ hүндэлнэ. Юрын ажалай үдэр. Яаргта hууринай ажалша зон үбhэндөо орожо, сүлөө забдагүй. Тосхон соо хон жэн.

Гэгээн сагаан үдэр нимэ муу муухай хулгай болохо юм гэжэ хэн мэдэхэб даа?

Үдэшэлэн тээ гэр байрадаа бусажа ябаhан үхэр, хонидой дунда үншэрhэн олон хурьгадай гунигтайгаар маарадан, үйлсөөр hабариддажа ябахые хараhан зон ехээр гайхаба.

— Хурьгаднай юундэ гансаардаба гээшэб? Эхэнүүдынь хаанаб? — гэлдэн, тосхоной үбгэд, хүгшэд гэр гэртээ оролсон hурагшалба ха.

Гайхалтай. Харгыгаар лэ үнгэрhэн зон хулгай хээ ха гэжэ hуурнай хүнүүд бамсаамжалаа hэн. Шалтагаанинь гэхэдэ, үхэр малайнь тинрэдэг хүбшын захаар ашаанай машинын зогсоhон, хүнүүдэй ябаhан мүр сараа бүүр-түүр харагдаба ха юм. Тухайлхада, хонидой хургажа байхада хулгайшад энэ харата хэрэгээ бэлэн мүрөөр бүтээгээд, ябашаhан байгаа бшуу.

Үдэрэй тодхорто дайрагдаhан Яаргтын зүүн захын айлнуудай табин хонин хулгайшадай hабарта орожо, шаруулhан болоо. Зүгөөр «нюутар нюргаар» гэдэгэй ёhоор, хулгайшад элирхэл ёhотой гээд hанагдана. Яахадааб гэхэдэ, хулгай, хонжоо наймаа хэhэн эдэнэр нэгэ тээ тэhэрхэл байха.

Үмсынгөө малые харуулhатай болгоогүй haa, саашадаа хулгай худал үшөөшье үргэдэжэ магадгүй. Юундэб гэхэдэ, угайдхадаа. Баргажан голой нэгэндэ нэтэрhэн хүйхэрнүүд хахад шэл hара архяар үмсынгөө хонидые гэр бүлэhөө нюусаар худалдадаг болоо гэhэн hураг суу хүн бүхэнэй hэримжэтэй байха тухай hануулта бэшэ гү?!

— Яалтай гээшэб. Hорьбо, hабаагаа тулаад эөлжээгээр хонидоо, үхэр малаа бэлшээхэ, адуулха болобо гүбди? — гэлдэжэ, нютагай үбгэд, хүгшэд хөөрэлдэжэ байгаа hэн.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ИТАР-ТАСС hҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

ЕГОР ГАЙДАР СМОЛЕНСКДЭ

СМОЛЕНСК. Россий правительствын түрүүлэгшын үялгануудые дүүргэдэг Егор Гайдарай толгойлhон правительственна делегаци Новгородhоо эндэ ниндэжэ ерээ hэн.

Премьер ехэ программа хараалаханай гэжэ ИТАР — ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсэгдээ. Тэрэ хэдэн промышленна предприятинуудаар ябаха, вертолеторо Рославль хото ниидэжэ ошохо, демократическа олонинтын урда үгэ хэлэхэ, пресс-конференци үнгэргэхэ ёhотой.

НАhАЖААЛ ХҮНҮҮДЭЙ ҮДЭР

КУРСК. Областьдо Наhажаал хүнүүдэй үдэрые октябриин нэгэндэ үнгэргэлгэдэ бэлдэхэ комиссинин түрүүшын заседани үнгэргэгдөө hэн.

— Энэ хэмжээ ябуулгын айхабтар шухала удха шанартай байhанине хараада абан, шадал багатай ветерануудые сэдьхэл бодолой талаар дэмжэхэ. туhаламжа үзүүлхэ тодорхой хэмжээнүүд бэелүүлэгдэхээр хараалагданхай. Комиссиин түрүүлэгшэ, областийн захиргаанай гулваагай нэгэдэхи орлогшо Николай Алымов ТАСС-ай корреспондентдэ нигэжэ хэлээ hэн. Жэшээнь, 15 мянган гаран хүн 1 мянган түхэригэй хэмжээнэй мүнгэн туhаламжа абаха юм. Областьдо үргэмжын үдэшэнүүд, интернат-байшангуудта hайндэрэй концертнүүд үнгэргэгдэхэ юм.

ЭГЭЭЛ ХЯМДА ЗАВОД БАРИГДАХА

КАЗАНЬ. Нефть болбосоруулха талаар дэлхэй дээрэхи эгээл хямда заводуудай нэгэнинь Татарстан Республикада баригдаха юм. Жэл хахад үргэлжэлhэн уласхоорондын конкурсын дүнгүүд энэн тухай гэршэлнэ. Нефть болбосоруулгын машина бүтээдэг шэглэлтэй Англиин, Канадын, ФРГ-гэй, Чехо-Словакиин, Швециин, Японой түрүү фирмэнүүд энэ конкурсдо хабаадаhан юм. Ерээдүйн предприятиин эрхим проектнүүдые тусхай комисси тодорхойлоо hэн. Японой «Тойо инженеринг корпорейшн» ба Чехо-Словакиин «Хепос идо Брно» гэhэн фирмэнүүдэй проект шэлэгдээ hэн. Чехо-Словакиин фирмын дурадхал юугээрээ hайн бэ гэбэл, 900 миллион долларой эгээл хямда завод баригдахаар хараалагдана.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта.

hарадаа нэгэ дахин гаража байдаг заншалта «Эрдэм, техникын эди шэдиин» материалнууд.

3-дахи нюурта.

Эрдэм hуралсалай шэнэ шатада. Б. Тушинова: «Хуушанаа химгадангүй, шэныe бүтээхэ гү?»

II. Балдандоржийн: «Арга бэлигые hуража, алдуугүй ябая».

Эхэ монгол хэшээлэй 12-дохи даабаринууд.

Аймагай hонинуудhаа.

4-дэхи нюурта

Т. Мөнжигийн: «Бургалтайн сартуулнуудай уг изагуур».

Хотын hонинуудhаа.

Спортын тобшо мэдээсэлнүүд.

...Н ФЕДЕРАЦИИН ПРЕЗИДЕНТЫН ЗАРЛИГ

...ИН ФЕДЕРАЦИИН hУРГУУЛИИН ГАБЬЯАТА» ГЭhЭН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО

...дые hургаха, хүмүүжүүлхэ талаар габьлата...ны ба үнэ удаан саг соо аша үрэ ехэтэйгээр хү...лэлэй түлөө «Россий Федерацийн hургуулийн ...багша» гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо гэбэл:

...ва Бадма Гомбоевнада — Захааминай районой ...ой дунда hургуулийн hуралсалай, хүмүүжүүлхэ ...иректорэй орлогшо.

...ева Мария Ермиловнада — Улаан-Удэ хотын hургуулийн багша.

...ева Лидия Николаевнада — Улаан-Удын багшадахи училищийн багша.

...ова Клара Дондоковнада — Зэдын районой за...й ардэм hуралсалай таhагые даагша.

...ова Тамара Ивановнада — Улаан-Удэ хотын 40-...да hургуулийн багша.

...оссий Федерацийн Президент Б. ЕЛЬЦИН

...Кремль.

...ой августын 26.

«ҮНШЭН ХҮБҮҮНЭЙ ШАСТАР»

ЗАХААМИНАЙ аймагай Үлэгшэнэй һургуулиин багша П. Очировай хуушан монголһоо оршуулһан «Чингисэй» юһэн үрлэгтэй үншэн хүбүүнэй сэсэ буляалдаһан шастар» гэһэн зохёолые «Эртэ урдымнай оюун бэлигэй дээжэһээ» гэһэн нинтэ гаршаг доро энэ оной августын 18-да газетэдээ толилоо һэмди. Мүнөө тэрэ зохёолой үшар удхые тобшоор хөөрэе.

Энэ зохёол хадаа амяараа байһан бэшэ, харин «Алтан тобшо», «Болор эрхи» мэтын монгол түүхэ бэшэгүүд дотор багтан, манда хүрэһэн байна. Монголшо эрдэмтэн А. М. Позднеев энэ зохёолые 1900 ондо «Монгол уран зохёолоор уншаха дэбтэр» гэһэн номдоо оруулжа, анха түрүүн амяарайнь хэблэһэн юм.

XIII—XIV зуунай үеһөө манда хүрэжэ ерэһэн зохёолнууд, тусхайлбал, «Нюуса тобшо», «Гурбан зуун тайшаануудые дараһан домог», «Аргасан хууршын домог», «Чингисэй бэлиг», «Оюун түлхюур» гэхэ зэргын зохёолнууд бултадаа Чингис хаанай нэрэтэй холбоотой байна. Энэ «Үншэн хүбүүнэй шастар» гээшэшье мүн лэ Чингисэй нэрэтэй холбоотой. Зүгөөр илгаань юун бэ гэхэдэ, урдахи зохёолнуудай гол геройнь Чингис хаан гү, али тэрэнэй ойрын үрлэг ноёд байдаг һаань, энэ һүүлэй зохёолдонь Чингис хаан ба тэрэнэй үрлэгүүдтэй (сэрэгэй ехэ дарганартай) хамташье һаа, тэдээнһээ доро, үүдэндэ һууһан үншэн хүбүүн зохёолой гол герой болоно. Юрэ монгол угсаатанай аман зохёолдо газаа талаһаань харахада, үншэн тулюур хүбүүн аад, үнэн дээрээ тэнгэриин хубилгаан байжа, хаанай баатарнуудые днилэдэг, дааритай боро даганиинь ноёдой һалхин шуумар моридтой урилдаад, баһа түрүүлдэг, тиигэжэ хаанай һайхан дангина басагые һамган болгон абадаг ушарнууд али олон дайралдадаг юм. «Арад түмэн өөрынгөө ангиие үншэн хүбүүгээр түлөөлүүлжэ, тэрэниие ехэ хаад ноёдһоо үлүү хүсэтэй болгон үзүүлдэг ёһон арад түмэнэй хүсэл эрмэлзэлэй элирэл мүн. «Үншэн хүбүүнэй шастар» тиимэ аман зохёолой үльгэрнүүдтэй нэгэ шэглэлэй зохёол болоно» гэжэ академик Дамдинсүрэн гуай бэшэһэн байдаг.

Энэ зохёолой удхыень һануулбал, Чингис хаан юһэн үрлэг ноёдтоёо хурим найрта һуухадаа, архиин туһа хорон хоёр тухай зүбшэн хөөрэлдэнэ. Зарим коёдынь архиие магтажа, долгэр ехэ иимэ найрта архи дарһагүй байбал, энэмнай үнэгүйхэн юрын ушарал болоод лэ дүүрэхэ байна» гэнэ. Зариманиинь архи гээшэ «амалжа ядаха үгэдэ шэмэг нэмэдэг, алалдаха дайсанда добтолон ороходо зориг нэмэдэг» гэнэ. Харин нүгөө зарим үрлэгүүдынь архиие муушалан буруушаана. Жэшээнь, Боорчи ноён иигэжэ хэлэнэ.

«Аманда ороходоо, алтан шүүһэн мэтэл,
Аманһаа гарахадаа, арсалан заан мэтэ болонол.
Хэлэндэ амсахада, хангал шүүһэн мэтэл,
Хэлэнһээ гарахадаа, хэдэр заан болоһон мэтэл.
Оюун бэлиг хоёрымнай мартуулдаг шуу,
Олоһон зөөһэн хоёрымнай барадаг шуу,
Архида бү амташая,
Алибаа хэрэгээ һонороор хэлсэжэ тараял» гэбэ.

Чингисэй үрлэгүүдэй нэгэ зариманайнь архиие магтажа, нүгөө зариманайнь тэрэниие муушалан шүүмжэлжэ байхада, үүдэндэ һууһан үншэн хүбүүн зүбшөөл абажа бодоод, эгээл зүб үгэ хэлэхэ юм. Тэрэнь иимэ:

«Баггүй ехые уубал — үбшэн шуу,
Бага зэргэ уубал — жаргал шуу,
Бахархажа шунахайрбал — эрьюу бшуу,
Балмад ехэ һогтобол — галзуу бшуу,
Урматай һайхан уубал — жаргал шуу,
Унатараа ехэ һогтобол — мунхаг шуу» гэбэ.

Архи хэм зэргээрнь уужа болохо, харин хэтэрүүлжэ ялашье болохогүй гэжэ үншэн хүбүүнэй хэлэһэниинь зүб зүйтэй үгэ болоно. Олон ноёд үрлэгүүдһээ үлүү зүб үгэ үншэн хүбүүнэй хэлэһэндэ, зарим ноёд илангаяа Чандага сэсэн ноён ехээр уурлажа, «үншэн хүбүүндэ үгэ бии юм гү, үргэдэг мориндо гүйдэл бии юм гү» гэжэ байжа доромжолон хаража. Харин тиихэдэнь «Үншэн хүбүүе эн-хэрбэл, өөдөө боложо һархайхал, үргэдэг морине тэжээбэл, шадал орон таргалхал» гэхэ мэтээр тэрэниие урдаа оруулангүй, үншэн хүбүүн сэсэ буляалдаһан байгаа.

Үншэн хүбүүнэй сэсэниие мэдэрһэн эзэн богдо Чингис хаан Чандага ноёной үгые буруушаажа, үншэн хүбүүнэй үгые зүб гэһэн юм. Энээн тухай тэндэ иигэжэ хэлэгдэнэ:

Бадаршагүй сагаан тэнгэриин хүбүүн эзэн богдо
Баһа тэрэ хүбүүе дэргэдээ һуулгажа,
Бал мэтэ аршаанай хэшэгһээ үгэжэ,
Баясхаланта шанар хайрлан үршөөбэ.
Эзэн богдо түрүүтэй юһэн үрлэгүүд
Эсэргүү тэсэргүү хэлэлсэһэн үгэнүүдые
Эртэпэй ехэ түүхэ болгон шүтэжэ,
Энээниие дуун болгон абаба.

Ш. ЛУБСАНОВ.

ГАЗАРАЙ РЕФОРМЫЕ БЭЕЛҮҮЛХЭ ҺЭДЭЛГЭ

Газарай реформо одоол ёһотой һайнаар эхилхэнь гэжэ лаб гурба дахин сонсохгдоо юм. Президентын арбаад гаран зарлиг тунхаглагдаа. Тэд энэ реформо урагшаа ябанагүй. Зарим шэнэ зарлигынь хуушанууд таяа зүришэжэ байха юм.

Газарай реформые һуурилаань дуг гүүлэхэ гэһэн шэнэ һэдэлгэ вице-президент А. Руцкой хэбэ. Хүдөө ажахын түлөө харюусалга дааһан энэ генералнай газарай ба агропромышленна реформын федеральна түб гэдэг зургаан эмхидхэһэн юм. Тиин энэ зургаанай шэнжэлэлгэ, тобшололгодо үндэһэлэн, газарай банкнуудые байгуулха, газарта сертификадуудые үгэдэг болохо тухай Президентын шэнэ зарлиг бэлдэгдэжэ байна.

Энээнэй ёһоор, газарай бүхы участогуудта сертификадууд үгтэдэг болохо. Тэдэнь хадаа тус газарые зөөри болгон эдлэхэ эрхэтэй гэжэ гэршэлһэн үнэтэ саарһанууд болоно. Абаха газарайнгаа түлөө мүнгые дэлгүүрэй сэнгээр газарай банкда оруулһан нюур лэ тиимэ сертификадтай болохо аргатай байха.

Столыпинай үеынхидэл адли газарай банкнууд газар худалдаха ба худалдан абажа байха эрхэтэй болохо. Харин газарай үнэ сэн тус газарай ямар зорилгоор ашаглагдахаа дүлдыдаха юм. Хүдөө ажахы эрхилхэ газар байрын гэрнүүдые, промышленна объектнүүдые барихa гэхэ зэргын эдлэб зорилгоор ашаглагдаха газарнуудые ондо ондоо сэптэй байха. Мүн газарай банк тэрэнэй сэнгээ тогтоодоо, һаралта ба дурадхалые хараада абалсаха болоно.

Россин парламентда колхоз, совхозуудые аршалагшад газарые хубиин зөөри болгохо гэһэн дурадхалые хоёр буруушаажа абхуулдагүй юм. Харин газарай банкнууд ба сертификат сии болгохо гэһэн бодол тэдэниие тойрон гаража, яабашье газарые худалдаанай зүйл болгохо гэһэн һэдэлгэ юм.

Энээнэйнь газарай реформые урагшань дабшуулха байһаниинь, ойлгосотой. Гэбэшье энээндэ һэжэг түрэхэшье улад, эмхинүүд бии байна. Тусхайлбал, АККОР гэдэг фермернүүдэй эмхи иимэ юумэндэ һанаата болоно: тэдэ сертификат гэдэгүүдые бии болгоһоной ашаар газараа шэнээр хубаарилхаяа һанаба гү гэнэ. Хэрбээ тиимэ юумэн болоо һаань, фермернүүдэй гарта байһан таба миллион гектар газаршье тэрэ шэнэ хубаарида орошохо аюултай гэлдэнэ.

Е. АРАКЕЛЯН.

○ 1992 ОН ○ СЕНТЯБРЬ ○

БАГШАНАР ӨӨҺӘДӨӨ БЭШЭНЭ

Каунасай политехническэ институтай студентнэр «Конспектас» гэжэ кооператив байгуулаа. Математикын кафедрын багшанар уншадаг лекцинүүдэй конспектые түлөөһэгүйгоор бэлдэжэ үгэнэ. Харин кооператив тэдэниинь олон багахан ном болгожо, институтай книгодо үнэгүйгоор худалдана. Лекци шагнахынгаа хажуугаар үшөө багшын хэлэһые бэшэжэ үрдихэ баатай байһан студентнэр мүнөө тиимэ худалмэрэ хэхэсэ болиходоо, материалаа һайнаар ойлгодог болсо гэнэ.

Г. ГРИНЕВА.

ХАЙЛААР ХОТО

«МАНЖУУРАЙ УРДАХИ» Хайлаар гээшэ Үбэр-Монголой Автономито районой 4 хотын нэгэниинь юм. Энэ гурбан зуугаад жилэй саана байгуулагдаа. Мүнөө Хитадта экономическа реформын амжалтатайгаар бэелүүлэгдэжэ байһан үедэ энэ хото түргэнөөр хүгжэжэ, Хитадай болон гадаадын дэлгүүртэй нягта холбоотой бэлэжо байнхай.

Хайлаарта 22 үндэһэ яһатан, тэрэ тоодо буряадууд һуудаг. Хамтадаа тэрэ гурбан зуун шахуу мянган хүн зонтой хото юм. Зоной һуудал байдал һүүлэй үедэ ехээр хубилаа. Магазинуудтаед бараан дүүрэн. Гүрэнэй магазинуудай хажуугаар хубиин алаабхинууд олон. Наймаашаниинь юумэ абыт даа гэһэн гуйити нюдөөр хүн бүхэнние хаража, наймаасалдаа һаа, сэн буулгахаар бэлэн хэбэртэй.

Гудамжаар ябахадаа, ажалгүй миин зайжа ябаһан гү, али үргэ амаа хоохоор бүлюудэжэ удаан зогсоһон хүнүүдые харахагүйт. Хотын бүхы зон эршэ түгэлдэроор ажаллана. Харгыгаар ашаа тээһэн машинанууд, мүн мори, өлжэгэ оруулһан ашаатай тэргэнүүд таһаралтагүй ябажа байха юм. Хажуугаарнь велосипед унаһан зоной олон гээшэнь хэлэшэгүй.

Хотодо гэрнүүд олоор баригдана. Эхилээд орхижорхиһон барилга байдаггүй. Гэбэшье газаа тээхи хүдэлмэринь имагтал дулаанай сагта хэгдэдэг.

Мүнөө Хайлаар хототой, тэндэ һуудаг буряадуудтай манай холбоо харилсаан улам нягта болоно.

Дайнай үедэ Хайлаарай бэхижүүлэгдэһэн район эндэ бии байжа, Ехэ Хинган уруу ошодог харгые хаагаад байһан юм. Тиин Хитадай зүүн хойто хизаарые япон булимтарагшадаа сүлөөлхэ үедэ, 1945 оной август-сентябрьда манай ороной, мүн Буряад Республикын олон хүбүүд эндэ унаһан. Тэдэниие хүдөөлүүлһэн газар, һүр жабхаланта хүшөө-дурасхаалнууд эндэ арюун сэбэрээр харуулагдажа, сахигдажа байдаг. Үнөөхи ёро муута «соёлой хубисхалай», Хитадтай манай харилсаанай муудаха үедэшье тэдэниие хүн һандаагаагүй. Конфуциин һургаалай ёһоор, наһа барагшадай амгалан нойрсолгые хэншье эбдэхэ эрхэгүй юм.

1945 оной августын 9-нэй һүнин Забайкалиин фронтын совет сэрэгшэд Хинган-Мукден гэһэн шэглэлээр ехэ добтолго эхилбэ. Тиин Хайлаарай бэхижүүлэгдэһэн газарые эзэмдэхын түлөө шанга тулалдаан болоо һэн. Манай нэгэ ротын урагшаа дабшаха гэхэдэнь, нэгэ дэтһөо пулемет таршаганажа, сэрэгшэдые лашье болхообогүй. Тиихэдэнь Иннокентий Баторов гэжэ буряад хүбүүн тэрэ додто мулхин дүтэлжэ, граната шэдэбэ. Теэд пулемет буудажал байба. Тиихэдэнь Баторов мулхиһөөр ара тээнь гаража, һалхитуулдаг сортыень олоод, танкда хэрэглэдэг граната тэрээн руу табижархиба. Рото һүрэн бодожо добтолгодо оробо. Теэд ондоо пулемет таршаганажа, Баторов тэрэниеньшье абягүй болгобо. Ротын дахнад добтолгодэ бодон гэһээнь, гурбадахи пулемедынь буудажа орсо. Баторовай гранатань дууһажа, хулынь шархаталаан байгаа. Тиихэдэнь эрэлхэг зоригтой хүбүүн додой нүхые бүхы бэеэрээ халхалан унаа...

Александр Матросовой баатаршалгые дабтаһан энэ буряад баатар хүбүүн бусад сэрэгшэдтэй хамта Хайлаар хотын захада, добо дээрэ хүдөөлүүлэгдэнхэй. 1991 ондо журналист П. Патаев тэндэ ошожо, Хитад-совет бүлгэмэйхидтэ Баторов тухай, тэрэнэй баатаршалга тухай хоорэжэ үгэһэн юм. Энээнһээ хойшо тэдэ баатар хүбүүдэй нойрсодог газарые бүри оролдосотойгоор харуулжа байхабди гэжэ бүлгэмэйхид хэлээ һэн.

Хайлаар хото монгол угсаатанай түүхэтэй үшөө ямар холбоотойб гэхэдэ, 1918 ондо бүхы монгол угсаатаниие нэгэдүүлэһэн гүрэниие бии болохо һэдэлгэ хэгдэжэ, тэрэ гүрэнэй нинслэлынь Хайлаар хото болохо гэжэ түсэблэгдэһэн юм. Теэд тэрэ һэдэлгэ буруу һүгөө һэн.

Л. ШАГДАРОВ.

БУДДЫН ШАЖАН ТУХАЙ

ШЭНЭ НОМ

«ТҮБЭД БУДДИЗМ: түүхэнь ба хүгжэхэ хараа замынь» гэһэн багахан хэмжээнэй ном Москвада 50 мянган хэһэгээр хэблэгдэжэ, мүнөө Улаан-Үдэдэ хүрэжэ ерээд цаймаанда орсихой. Энэ номой авторынь 1945 ондо США-да түрэһэн, тиигээд Гарвардын университедтэ һуража, зүүн зүгөөр мэргэжээд, докторой соло абаһан Александр Берзин гэжэ нэрэтэй хүн юм.

Доктор А. Берзин хэдэн эрдэмэй шэнжэлгэ бэшэһэн, мүн буддын шажанай зохёолнуудые оршуулһан байна. Һүүлэй хорин жэлэй туршада тэрэ Энэдхэгтэ ажаһуужа, Гэгээн түрэлтэ XIV Далай ламын үргөөгэй оршодог Дармасалада Түбэд зохёолнуудай номой сангай Оршуулгын тобчоодо (бюродо) хүдэлдэг юм.

Шэнжэлэлгын болон оршуулгын ажал хэхэтээ хамта олон ороонуудаар ябажа, университедүүд болон буддын шажанай түбүүдтэ буддын шажан тухай лекцинүүдые уншадаг, гадна Далай-ламын айладхаһан үгые оршуулдаг.

Мүнөө энэ номынь 1990 ондо Прибалтика, Москва, Санкт-Петербург, Элистэ болон Кызылдэ тэрэнэй уншаһан лекцинүүдэй үндэһөөр бэшэгдэһэн ном болоно. Энээн соогоо доктор Берзин буддын шажанай уг гарбал, ушар удхыень тодорхойлон, түби дэлхэйдэ яажа дэлгэрһыень, мүн элдэб ороонуудта, тэрэ тоодо Түбэд, Монгол, Буряад ороонуудта, Хальмаг болон Түбэдтэ ямараар дэлгэржэ байһыень харуулна.

Шэгэмүни гэжэ дэлхэйдэ алдаршаһан Будда Гаутама гээшэ 2500 жэлэй саана Энэдхэг Непал хоёрой хоорондохи хилын можодо һууһан хүн юм гэжэ тэндэ хэлэгдэнэ. Хэрбээ, жэшээнь, христиан шажанда Бурхан гээшэ хамаг юумые—дэлхэй болон огторгойе, түрүүшын эрэ хүн Адам болон тэрэнэй һамган Евые бии болгоо гэдэг һаань, буддын шажан хамагые байгуулагша тиимэ Бурхан байхагүй гэдэг. Дэлхэйдэ эхи захашье, эсэс түгэсхэлшье гэжэ үгы, тиимэһээ хамагые зохёон байгуулһан Бурхан үгы. Энэ хадаа буддын болон христиан шажанай хоорондохи гол илгаань юм гэжэ доктор Берзин хэлэнэ. Үшөө нэгэ илгаань гэхэдэ, Баруун христиан һургаалнууд хүнние имагтал Бурхан сүлөөлхэ гэдэг. Харин буддын шажанай һургаалаар, хүнэй оюун сэдьхэлэй хүгжэлтэ, нирваанда хүрэжэ сүлөөрэлгэнь гол түлэб тэрэнэй өөрынь ороолдолгоһоо, зүб замаар ябаһанһаа, буян үйлэдэлгэһөэнь болодог гэнэ. Будданар болон бодисаданар хүнэй нирваан тээшэ ошохо замыень заажа зоригжуулдаг, харин гол шухала юумэн хүнһөо оорһөөнь лэ дулдыдадаг.

Иимэ, мүн бусад илгаануудай бии байсашье, буддын болон христиан шажанай хоорондо олон адли зүйл бии, энэнь лэ шухала гэжэ гэгээн түрэлтэ Далай-лама һургадаг гэжэ А. Берзин бэшэнэ. Бүхы хүнүүдтэ эихэрэн дурлаха, энэрхы сэдьхэлээр туһалха, арюун сэбэр ябадалтай, аяг зантай байха, муу юумэ хэхэгүй гэһэн үндэһэн шухала һургаал бүхы шажан мүргэлнүүд номнодог гэжэ Далай-лама айладхаа.

Буддын шажан Хинаяна болон Махаяна гэжэ хоёр ехэ шэглэлтэй гэжэ мэдээжэ. Гэгээн түрэлтэ XIV Далай-ламын Буряад ороондо морилхо үедэнь буддын шажан анхан мүндэлһэн сагһаа хойшо мүнөө хүрэтэр хэр ехэ илгаатай болоо гээшэб гэжэ журналистнуудай нэгэнэй асуухада, Далай-лама тиимэ ехэ илгаа үгы юм гэжэ айладхаһан байна. Тэрээндэл адли доктор Берзиншье Хинаяна, Махаяна хоёрой хоорондо үндэһэн илгаа байхагүй гэжэ баталан хэлэнэ. Хинаяна юундэ «Бага хүлгэн» гэгдэнэб гэхэдэ, тэрэ хадаа бүгэдэ нинтые сүлөөлхые бэшэ, харин имагтал өөрыгөө яажа сүлоорүүлжэ, архаад болохые оролдохоб гэжэ һургадаг. Мүнөө байгаа галабта 1000 будда бии болохо гэжэ Будда Шэгэмүни һургадаг байгаа. Иимэ будда болохын тулада бодисадын замаар ябаха гэхэ гү, али бусад хүнүүдэй буян түгэс болохо хэрэгтэ өөрыгөө гүйсэд зорюулха ёһотой. Гэтэр бүхы 1000 һуурн эзэтэй болонхой. Тиимэ хадань мүнөө ябажа байгаа галабта будда болохо гэжэ ороолдоной дэмы. Тиимэһээ сүлөөлэгдэһэн хүн гэхэ гү, али архаад болохыел эрмэлзэхэ ёһотой гэжэ Хинаяна һургадаг.

Харин Хинаянаһаа хожом мүндэлһэн Махаянада тэдэ дурсагдаһан 1000 буддаһаа гадна, үшөө олон ондоо будданар бии болохо гэжэ батална. Эдэнь түрүүшын будданартал адли буддын дэлхэйн шажан мүргэлнүүдые байгуулхагүй. Тиин нимэ будданарай али нэгэниинь болжо болохо юм гэдэг. Тиимэ будда имагтал өөр тухайгаа бодохо бэшэ, харин бусад хүнүүдтэ туһалха юм.

Эдэ мэтын илгаанаа бэшэ гол шухала зүйлнүүдынь Хинаяна Махаяна хоёрто адли юм. Жэшээлбэл, эдэнь карма гэхэ гү, али үйлин үрэ тухай ойлгосо, лама хубарагай ажаһуудалай дуримүүд, ухаагаа нэгэ юумэндэ шэглүүлэн бисалгаха шадабари тухай заабари гэхэ мэтэ болоно.

Мүнөө үедэ Хинаяна Зүүн-Үрда Азида, илангаяа Шри Ланка (Цейлон), Мьянма (Бирмэ), Таиланда, Камбодиа, Лаос гэхэ мэтын ороонуудта дэлгэрэнхэй.

Буддын шажанай нэгэ илгаань хадаа тэрэ дэлгэрһэн ороонойнгоо анханай соёлой, зан заншалай зүйлнүүдые бэсдээ шэнгээдэг. Жэшээнь, XIV зуунай үедэ Таиландын хаан Латай гурбан һарын туршада сангартан болоод байһан юм. Энэнь саашадаа заншал боложо, тэндэхи эрэшүүл бүхы наһандаа бэшэ, харин богонихон болзорто нэгэ жэлээр гү, али хэдэн һараар сангартанай дашаа тангариг абаха эрхэтэй, Хитадта дэлгэрһэн буддизмын ёһоор, хүн бүхэн наһаараа буян үйлэдэнгүй, ухаагаа зүбөөр шэглүүлжэ шадабал, гансата бурханай хутаг олохо аргатай гэдэг гэхэ мэтэ.

Мүн Махаянын Түбэй болон Зүүн Азиин, тусхайлбал, Хитад Түбэд, Солонгос, Япон мэтын ороонуудта яажа дэлгэрһэн тухайнь А. Берзин дэлгэрэнгыгээр бэшэнэ.

Манай ээрын VI зуунһаа эхилэн, мүнөөнэй Монгол болон Буряад ороной газар дээрэ түүрэгүүд, һүүлээрнь уйгар болон киргизүүд эзэрхэжэ байгаа. Тэрэ үедэ монгол угсаатан анха түрүүн түүрэгүүд болон уйгарнуудһаа буддын шажантай танилсаһан байгаа.

Буддын шажан мүн лэ эртэ дээдэ үеһөө Түбэд ороондо дэлгэржэ эхилһэн юм. Буддын шажанай гол зохёолнууд санскрит хэлэнһээ түбэд хэлэндэ ехэ хэмжээгээр оршуулагданхай. Тиигээд «Ганжуур» гэжэ олон арбаад ботито зохёолдо Буддын Шэгэмүниин өөрынь айладхаһан һургаал найруулагданхай. Харин тэрээндэнь Энэдхэгэй гүн ухаатанай бэшэһэн тайлбаринууд «Данжуур» гэжэ бүри олон ботито зохёолдо суглуулагданхай. Тиигээд XII—XIII зуун жэлһээ эхилэн, Афганистанһаа түүрэгүүдэй Энэдхэгтэ нэбтэрэн орожо, хүн зоной лалын шажанда олоороо орожо эхилхэдэнь, Энэдхэгтэ буддын шажан нүлөөгөө гээжэ, түригдэһэн байгаа. Тиигээд санскрит дээрэ бэшэгдэһэн анханай буддын текстнүүд гээгдэжэ, үгы болошоһон юм. Тиин тэдэнэй түбэд оршуулгань лэ бүтэн үлэһэн тула мүнөө угаа сэнтэй зүйл болонхой.

Буддын шажанай хоёрдохи ехэ долгин XIII зуунай гэхэ гү, али Чингисэй аша Хубилай хаанай үедэ монгол угсаатанда хүрэжэ ерээ.

Энэ шажанай гурбадахи ехэ долгин XVI зуунай һүүл багаар мүн лэ Түбэдһоо монгол угсаатанда хүрөө. Энэ долгин Хитадай эзэмдэлгэдэ эсэргүү арадай зэбсэгтэ буһалгаанай болоходо, Гэгээн түрэлтэ Далай-лама 100 мянган хүнүүдтэеэ хамта Түбэд ороһоо гаража, Энэдхэгтэ ошоһон гээшэ. Тиигээд мүнөө бүхы гол дасан хиидүүд, һуралсалай эмхинүүд Энэдхэгтэ һэргээгдээд, амжалтатайгаар хүдэлжэ байдаг. Харин Түбэдтэ байдал тиимэшье һайн бэшэ, Бүри «соёлой хубисхал» гэдэгэй болохоһоо урда Түбэдэй 6259 дасан хиидүүд һандаргагдажа эхилһэн, оройдоол 13 хиидэй ойро хүрэдэггүй байгаа. Илангаяа тэрэ шоро муута «соёлой хубисхалай» үедэ олон дасан һандаргагдаа. 600 мянга гаран сангартаниие абаһан дашаа тангариг һаа арсахыень баадхаа, олон хүн концлагерьнуудта эльгээгдээ, 110 мянга гаран хүн хороогдоһон гү, али хатуу байдалһаа наһа бараһан байна. Зургаан миллион түбэд зонһоо 1 миллион гараниинь хитад эзэрхэг добтолгоһоо һалаһан гэнэ. КНР-эй Түбэдэй автономито район гээшэнь анханай Түбэд ороной нэгэ хубинь лэ юм. Амдо, Кам гэдэг Түбэдэй бусад можонууд Хитадай шадарладаг провинцинуудтайнь нэгэдүүлэгдэһэн байгаа бшуу.

80-яад онуудта Хитадай политика хубилжа, 180 шахуу дасан хиидые һэргээхыень зүбшөөһэн юм. Гэбэшье тэндэ хубарагуудые ехэ үсөөн болгоһон байгаа. 1990 ондо хэдэн буһалгааанууд боложо, баһа шэнэ хизаарлалтанууд хэгдэжэ, хиидүүдэй ханьн дэргэдэ олон тоото хитад солдадууд байрлаһай. Һаса хотодо сэрэгэй байдал тогтоогдожо, Түбэдэй ондоо гютагуудай хүнүүд энэ «нангин хотодоо» ерэжэ мүргэхэ аргагүй болонхой. Түбэд элдэб нютагуудта байдаг дас дугангуудта нэгэ часай туршада орожо мүргэхэ зоной тоо хизаарлагданхай, тиихэдэ Энэдхэг, Непал болон бусад ороонуудта зугадан ошоһон зоной эндэ ерэжэ мүргэхэнь хорюултай. Мүнөө үеын байдалай хэды орёошье һаань, түбэд арадай һүэзглэлынь, үнэн сэхэнь, эрид шиндэнгинь һуларагүй хатуу байһаар гэжэ А. Берзин тэмдэглэбэ. Тэрэнэй үшөө нэгэ тэмдэглэһэн юумэн гэхэдэ, олон зуун жэлэй түүхэтэй ехэ дасан хиидүүдэй олон алтан зүйлнүүдынь хайлуулагдажа ашаглагдаһан, үгышье һаа, валютаар Гонконгдо худалдагдаһан байна. Бурханай айхабтар олон ном галдагдаһан, маани, тарнини һиилэгдэһэн шулуун жорлоной (туаледэй) шала болгогдоһон, харин буддын шажанай зохёолнууд туалетнэ саарһан боложо хэрэглэгдэһэн байна.

Хубисхалай урда Ара Монголдо 700 шахуу дасан байһан, тэндэ 70 мянга гаран санаартан хурал хуража байгаа. 1937 ондо тэдэ бүлта шахуу һандаргагдаа. Гансал Гандан Тэйченлинг гэдэг хиид Улаан-Баатар хотодо хүдэлдэг байһан тиихэдэ Шойжо-ламын, Эрдэни-Зуугай болон Амар Баясхаланта хүрэнүүд музей болгогдоһон байгаа юм.

Орос гүрэндэ, Буряад орондо дасан дугангууд сүм һандаргагдаһан аад. Мүнөө буддын шажанай олон бүлгэм, Буддын шажантанай түбэй захиргаанай харгалзалга доро хуулита ёһоор бүридхэлдэ абтаад, олон хуушан дасан дугангууд һэргээгдэжэ байнхай. Мүн Хальмаг орондо бии байһан 105 хуруул гэхэ гү, али дасангууд үнэһэн тоборог болотороо үгы хэгдэһэн аад, мүнөө тэндэ хиид дасан һэргээн бодхоогдожо байнхай. Эдэ бүгэдэһөө харахада буддын шажан монгол угсаатанай дунда дахин шэнэ хүсэтэйгөөр һэргэхэнь гэжэ доктор Берзин бэшэнэ.

Л. ШАГДАРОВ,
буряад хэлэ бэшэг шэнжэлэгшэ.

РУСАКОВОЙ нэрэмжэтэ Соёлой ордон соо М. Л. Перепелицынэй «Философиин шулуун» гэһэн номтой танилсуулгын үдэшэ һалхан үнгэргэгдоо һэн.

Михаил Львович Перепелицын Москвагай медицинскэ институт дүүргэгдэ, хэдэн жэл врач-педнатраар хүдэлоо, һүүлдэнь невропатологи, психотерапи, парапсихологи гэхэ мэтын мэргэжэлнүүдые гүнзэгыгөөр шудалһан байха юм. Хүнэй био-элшэ хүсэнтэй хүдэлхэ, мүн тэрэ... ха арга тэрэ зохё... Хэдэн мянган ... арга оньһын ашаг... рэ туршаһан гэ... оршон тойронхи б... буулинтай холбоо... га боломжо олгоо...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ...

АДЛЯАР ДЭЛГЭР...

Германи, Росси, Чехо-Словаки, Бельги, Франци гэхэ мэтын гүрэнүүдтэ үндэһэрхэхэ үзэл (национализм) адлишуугаар дэлгэрнэ. Жэшээнь, Германида шэнэ фашистнууд гадаада ороонуудһаа тэрьедэжэ ерээшэдэй хамтын байрануудые галдана. Энээниинь харанан немецүүд хажуугаарнь абягүй үнэрнэ, үгышье һаа, альгаяа ташана. 1990—1991 онуудта ФРГ-дэ нимэ «патриодуудай» гарһаа хариин 30 хүн хосороо. Тиин ерүүл зон, илангаяа тэрьедэжэ ерэшэд айн һүрдэжэ ябадаг болонхой. Хуулинн наһа хүнөргүй хүүгэд гадаадынхидые доромжолһон үгэнүүдые ханада бэшэнэ. Һогтуу мещангууд кабак соо: «Гадаадын хүн, эндэнээ тонидо!» гэжэ байжа хашхарадана. Турци, Испани, Италли, Югослави болон бусад гүрэнүүдһээ ерэһэн 4 миллион гадаадын хүн ФРГ-дэ мүнөө ажаһууна. Тэдэнэр ут немец зоной хэхэеэ этээрхэдэг эгээл муухай, хүндэ ажалыень хэнэ. 70 миллион немецүүдэй хажууда ороёдоол 4 миллион гадаадаһаа ороһон хүн байбашье, тэдэниие үзэн ядалга улам дэлгэрнэ.

Россида энэ талаар байдал бүри орёо. Москвада болон бусад хотонуудта ажаһуудалай гэхэ гү, али «гудамжын» национализм улам үргэнөөр дэлгэрнэ. Дунда Азиин, Кавказай хүнүүдые «чурка», «черный» гэжэ байжа нэрэ гаргана; нигээд ород гүрэнэйнгөө хүсэ ороходо, бүлтыетнай үгы хэхэбди гэжэ байжа занана. Зүгөөр тэдэнэй гэр байрыень үшөө шаатаагаа, һандаагаа, дээрмэдээгүй байна. Гэбэшье Москвагай таксистнууд кавказайхидта эсэргүү эмхидхэмэл тэмсэл һаашаг хэһэн байна. Вьетнамай зонние доро үзэжэ, тэдэнэртэ гансал «ши» гэжэ доромжолһон маягаар хандадаг. Еврейнүүд өөһэд тухайгаа ямар муухай үгэнүүдые дуулана гэшэб! Урдань СССР-тэ национальна хёмороо дэбэргэхэ ябадал шанга хорюултай байгаа. Харин мүнөө хамаг юумэн һула табигдашоо.

Ородуудай олонхидынь болошоһон национальна республикануудтаород националистнууд тэндэхи ородуудай гарта засаг байха ёһотой, урдань бага арадуудые тэдхэжэ, эрдэм һуралсалай, засагай болон бусад талаар хохидожо байһан ородууд түрүү зэргэдэ гаргагдаха ёһотой гэхэ мэтын номнол ябуулна.

Сталинска национальна политика ородуудые тэгшэ эрхэтэнэй. дунда нэгэдэхи арад гэжэ соносохоон юм. Тиигээд хамаг бүгэдыеород болголго (русификаци) эхилээ һэн, Баруунай ороонуудта «совет», «ород» гэһэн үгэнүүд синонимууд болоһон юм.

ХАРТА...

Эрдэм һураалсалай шэнэ шатада

ХУУШАНАА ХИМГАДАНГҮЙ, ШЭНЫЕ БҮТЭЭХЭ ГҮ?

...рин тосхонуудай, ...ундэһэн ёһо заншалаар...ргэн хүгжэлтэдэ ...ний үүрэ тон ехэ, ...ад оной үндэһэн үйлдэ хандангүй байхым...

...нь, Багдаринай ...нургуулида ортон ...н соёлой хүмүүжүүлдэ...н 1989 ондо байгуулаа...н ба Россий нүрэ...табылата багша Даримовна Миронова энэ ...ридажа, ортон зо...ний сэнтэй ёһо заншаараргэхэ хэрэгтэ шадардуулжа шадан...

...оной ажаһуудалда ...тар урлалай үйлдэ...ргэхэ хүдэлмэрилые дадхаалга ...үбэй ажалай нэгэ ...болоно. Илангаала ан...шүрбэһоор, һубхарихлэ хэшээлбинар угаа дурадэ хойто зүгэй ...ундэһэн хубсаһа ...мэтгэйгээр урлаха...дэ танилсадаг, да...дог юм.

...далай, багшанарайнь ...я Яковлевна Рома...тошина Павловна Осипова гэгшэдэй гараар нилээдгүй гоё эдлэл бүтээгдэнхэй. Энэ һургуулийн шабинарай оёһон эдлэлнүүд Баунтынгаа аймагай, республиканска, зональна, мүн Бүхэроссийн выставкэ-яармагуудта дэлгэгдэһэн байха. Ханада улгэгдэхэ, шала дээрэ дэбдигдахэ кумалон (арһан хибэс), гарай бэлэгхэнүүд тэдэнэй дунда ехэ һуурн эзэлдэг. Арһанай элдэб үртэһоор гоё угалзануудаар шэмэглэн, гарай бэлэгүүдые бүтээдэг ааб даа. Тэрэ үеын үнэ сэнгээр үхибүүд ехэ мүнгэ олзэборилһон байха.

Мүн баһа Багдаринай һургуулийн ортон соёлой түб гээшэ «Сибирийн арадуудай уран гартан» гэһэн улаасхоорондыи выставкэ-аукциондо хабаадажа, шабинарай урлаһан 15 арһан бүтээл табяа юм. Энэ аукциондо хилын саанахи фирмэнүүд хабаадаа һэн. Үхибүүдэй бүтээлнүүд үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна. Тэдэнэй урлаһан бүтээлнүүд гэр доторой шэмэглэлдэ тааараха гэгдээ.

Баутын гоё һайхан байгаалитай элдэб нютагуудһаа сугларһан Андрей Сугуев, Анюта Молчанова, Лена Жанаева, Сережа Запьялов болон бусад ортон соёлой түбтэ арадай уран бүтээлэй оньһон нюусые угаа дуратайгаар шудалдаг юм.

Юрэдөө, энэ һургуулида үхибүүдэй урлал эрхилхэ бүхы арга боломжонууд олгогдохой гээшэ. Һурагша бүхэн хүдэлмэрнии һууритай, хэрэгтэй материалаар хангагдадаг.

Хэлсэзнэй ёһоор, Багдаринай госпромхоз, Витимэй ан үсхэбэрилдэг фермэ, «Юктэ» (буряад хэлэн дээрэ оршуулбал, «Булаг» болоно) гэжэ бага предприятии һургуулида хэрэгтэй материал үгэдэг байна. Байгша оной II кварталда һурагшад 55 мянган тухэриг продукци бүтээжэ, наймаанда үгэһэн байна. Олзоборилһон мүнгэнэйнгөө зарим хубие материал, хэрэгсэл худалдажа абалгада гаргаа.

Ортон угсаатанай соёл, уран бэлиг гээшые, һалбарууллан хүгжөөхэ нангин энэ хэрэгтэ һурагшадые дадхааха талаар саашадаа ехэ үүргэ бэелүүлхэ гэжэ һанагдана.

Тнихэдэ буряад урашуулай уг залгуулан орхиһон шалабари бэлигэй нэгэн хадаа үйһөөр бүтээһэн эдлэл болоно гэжэ мэдээжэ. Нутархай, бата бэхи, үмхирдэггүй шанар шэнжээрээ хуһанай үйһэн арадай ажаһуудалда хэр угһаа хэрэглэгдэжэл байдаг байгаа. Үйһоор эдлэл хэрэгсэл бүтээн ажаллахада, угаа һонин гэжэ эдир этнографуудай республиканска конференциде хабаадаһан һурагшад мэдүүлээ һэн.

Үнэ мартагдаһан энэ үйлэдбэрние һэргээхэ талаар үсэд нэтэрүү ажалай олохон һургуулида, хүмүүжүүлгын бусад эмхи зургаануудта яһуулагдажа байһые гэршэлһэн олон жэшээ дурдамаар.

Сэлэнгын аймагай Химнын дунда һургуулийн ажалай багша Бадма Самбуевич Цыбиковэй үүсхэлые һайшаан дэмжэлтэй. Энэ багша хадаа «Арадай уран үйлэбэрнии үндэһэнүүд» гэһэн программа өөрөө зохёогоод (авторска программа гэжэ нэрлэдэгбди), 5-дахи классаа эхилжэ, үхибүүдые урлалда һургана.

Тэдэнэй урлаһан бүтээлнүүд үзэмжэтэй, гоё һайханаараа илгардаг. Элдэб выставкэнүүдтэ, ярмагуудта дэлгэгдэжэ, худалдаанда гараһан байха. Доодо-Новгородто эмхидхэгдэһэн Бүхэроссийн выставкэ-ярмагта, Москвада тематическа выставкэдэ табигдажа, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байха.

Эдлэл болохо хэрэгсэлнүүдээ имагтал отологдоһон модоһоо хуулажа абадаг гэжэ ажаглаа. Бадма Самбуевичай һургажа байһан шабинарай ухаан бодолой гүйсэ хизаргүй гү гэжэ һанахаар юм. Хүүгэдэй бүтээлнүүдые үзэһэн ехэшүүлэй атаархамаар байха.

Гэхэ зуура буряад зоной урданай ажаһуудалай, соёл болбосролой зарим эдлэлнүүдые, тэдэнэй яагаад бүтээгдэдэг байһые үхибүүдһээ байтагай, ехэшүүл соошье мэдэхэгүй зон дайралдахал даа.

Юрэдөө, арад зонойнгоо хуушанай эдлэлнүүдые, үндэһэн соёлдоо хабаатай зүйлнүүдые һэргээхэ хүдэлмэритэй холбон, һурагшадай ажалай бэлэдхэлые эмхидхэлгэ һайн үрэ дүн үзүүлнэ гэжэ тэмдэглэмээр. Тнихэдээ энэ хүдэлмэри хадаа ажалай ба мэргэжэлэй талаар бэлэдхэлэй бусад шэглэлнүүдтэ нягта холбоотой байна.

Захааминай аймагай Санагын, Хорнин аймагай Доодо-Анаагай, Улаан-Удын 1-дэхи интернат болон 37-дохи һургуулинуудай, Яруунын аймагай Нарһатын, Зэдын аймагай Борьёогой, Хэжэгын аймагай Дунда-Худанай болон бусад олон һургуулинуудай жэшээгээр энэ хэлээшыемни гэршэлжэ болоно.

«Хуушанаа гамнаагүй һаа, шэные бүтээхэгүйш» гэһэн арадай сэсэн үгэ байдаг шуу даа.

Б. ТУШИНОВА,
Буряад Республикын Эрдэм һураалсалай министерствын харюусалгата хүдэлмэрилэгшэ.

«АРГА БЭЛИГЫЕ ҺУРАЖА, АЛДУУГҮЙ ЯБАЯ»

(Урда сагай дүүнүүдһаа)

ХҮНДЭТЭ РЕДАКЦИ

Танда урданай табан дүүнүүдые барлуулха һанаатай эльгээбэб. Урданай эдэ дүүнүүд хуушан монголоор бэшэгдэнхэй. Үгэнүүдтэ дайралдадаг «С», «Ц» үзэгүүдые болохотой газартань литературна хэлэндэ оруулжа, «һ» үзэг болгобоб. Эдэ дүүнүүдые хуушан сагай гар бэшэгһээ буулгахадаа, мүнөө бэшэгдэдэг, хэлэгдэдэг ёһондо яһала оруулааб. Тинтэбэшье зарим үгэнүүдыень хуушаарнь үлээбэб. Бултыень мүнөө сагай шэнжэтэй болгожо заһажархёо һаа, эдэ дүүнүүдай гоё удха, аялгань харагдангай байжа магадгүй.

Тинхэдэ эдэ дүүнүүдта хабаатай түүхын зүйлнүүд, ажаглалтанууд болон ойлгогдоогүй үгэнүүдэй тайлбаринууд үгтэбэ.

«Хотогто» гэжэ үгые «Буряад үнэндэ» «Хутагта» гэжэ бэшэдэг, би энээниие яашье зүб гэхэгүйб. Хуушан монголоор «Хотогто» гэжэ бэшэгдэдэг, хаанаһаа абтаһан «Хутагта» гэээшэб?

Пүнцэг БАЛДАНДОРЖИЙН,
ажалай ба дайнай ветеран.
Хэжэнгэ.

ШАЖАН, ТҮРЭ ТУХАЙ

Огторгойе гинигүүлэгшэ
Алтан шара нарен лэ.
Оршолонгые тинигүүлэгшэ
Алдарта шарын шажан лэ.
Бүрэнхы һүнине
гинигүүлэгшэ
Мүнхэ сагаан нара лэ.
Бодонгойе* гинигүүлэгшэ,
Мүнхэ шарын шажан лэ.
Харанхые гинигүүлэгшэ
Гэгээн зулын туяа лэ.
Хамаг амитанине
гинигүүлэгшэ
Богдо Зонховын
гэгээн лэ.
Хара һалхине халхалагша
Хадын үбэр гэлэй лэ.
Халха маниие ударидагша
Хамбо лама гэлэй лэ.
* * *
Огторгойн орьёлдо
Олон доншуур одод бин.
Орон ороноо эзэлһэн
Олон хошуунай хаан бин.
Хамаг ороніие эзэлһэн
Хаан император гэлэй лэ.
Энэ бэеые үгэһэн
Эжы, аба гэлэй лэ.
* * *
Бурхан номдо шүтэжэ,
Булинтай һайхан жаргая.
Буруу, зубые шалгажа,
Буртаг үгы жаргая.
Ашата ламадаа шүтэжэ,
Адистадань хүртэе.
Ахамад түшэмэды
хүндэлжэ,
Аятай һайхан жаргая.
Ном шажанда шүтэжэ,
Омог үгы жаргая.
Номохон түлгээн* ябажа,
Ноён сула хүртэе.
Хаан ноёдто шүтэжэ,
Хайратай һайхан жаргая.
Аба, эжыгээ хүндэлжэ,
Ашадань хүртэе.
* * *
Арга бэлигы һуража,
Алдуу үгы ябая.
Эзэн императорай
зарлигаар
Эрхэ ёһо дагая.
Эрдэм бэлигы һуража,
Эндүү үгы ябае,
Үлзы хотог оршожо,
Үргэлжэ һайхан жаргае.
Арга бэлигы һуража,
Алдуу үгы ябая.
Арбан буян дэлгэржэ,
Ажаг үгы жаргая.
Бодонгойе—мунхагые гэһэн удхатай.
Түлгээн—амгалан.

АРБАН ЗУРГААН ҺАЙХАН

Алтан уулын аршаанинь һайхан,
Аба, эжын һургаалынь һайхан,
Мүнгэн уулын мүнгэнинь һайхан,
Мүнхэ үреэлэй һургаалынь һайхан.
Зуун найман зулань һайхан,
Зургаан юрөөлэй уншалгань һайхан,
Шэнхиин байгша сэлинь һайхан,
Шэмэгтэй яндартай* дасанинь
һайхан.
Ууяжа байгша сан һайхан,
Сагаан соохор ном һайхан,
Урдан байгша уһан һайхан,
Уншажа байгша ламанар һайхан,
Хуража байгша хурал һайхан,
Хуралай дунда хуварагууд һайхан,
Зандан модоной набша һайхан,
Заната хүнэй үреэл һайхан.
Яндартай—фундаменттай.

ХҮҮГЭН ХОТОГТЫН МАГТААЛ

Эрхим шэнжэ Ямандага
Эрдэнийн Хүүгэн хотогто,
Эхэ хамаг амитани
Эндүүрэл үгы үршөөе.
Ом маа ни бад мэ хум!
Этигэл хара Махагала,
Элдэб зүйлэй хубилгаанар,
Альбин шэмнос дайсани
Дары түргэн хаасайла.
Ом маа ни бад мэ хум!
Тангариглажа шүтэһэн
Даншиг хара Махагала,
Табан илгуугсан бэетэ
Бихар-жалбо гун-а мини.
Ом маа ни бад мэ хум!
Орсог бүрнии уһанда
Оното һомоон тальбаад.
Үргажа шолмос дайсаниие
Түргэн тоборит болгоно.
Ом маа ни бад мэ хум!
Эзэн хаан зарлигтай
Эрхим хара пүүшэ би,
Эндүүрэхэ үйлые
Эринчин-Гомбо, захира.
Ом маа ни бад мэ хум!
Бадарһан галай дунда
Бадма Халнкирва,
Баршад нүгэл түйдхэри
Барашала арилга
Ом маа ни бад мэ хум!
Сог улаан хадада,
Шуһан зээрдэ моритой,
Түмэн альбан түлхээдтэй
Улаан бэгзэтэй Жамсаран
Ом маа ни бад мэ хум!
Дайсан минии дарагша,
Дагини үхин тэнгэри,
Сэлжэ юһэн тэнгри-нэр,
Хуяглажа мордоно
Ом маа ни бад мэ хум!
Хаһаг тэргын архида
Һогтохын андал үгыби.
Хара шолмос дайсанда
Дарагдахын аюул үгыби.
Ом маа ни бад мэ хум!
Ород тэргын архида
Һогтохын андал үгыби.
Ургажа шолмос дайсанда
Дарагдахын аюул үгыби.
Гайтайхан хүнинь
Галзуу егоозарын дүрэтэй,
Арилагсан хүнинь
Арьяа баалын дүрэтэй.
Жаргалтайхан хүнине
Маани болгон магтагты,
Зоболонтойхон хүнине
Дуун болгон донгосогты.

АЖАГЛАЛТАНУУД:

Хүүгэн хотогто урда сагта Хатьхан гэжэ газарта һууһан гурбан егоозариннуудай нэгэнинь юм гэдэг. Тэрэ XIX зуун жэлэй хоёрдохи хахадта Халхада (мүнөөнэй Хэнтэйн аймагта) һуужа байһан байна. Буддын шажанда орохон зарим хориниихид тэрэ сагта (400 жэлэй урда) энэ хотогтодо ерэжэ мүргэдэг байгаа. 1921 ондо олонхинь тушаагдажа, Монголдохи хубисхалай үедэ үгы хэгдэһэн байна.

Ямандага, Махагала, Бихар-жалбо, Хаянкирва, Жамсаран, Дагини үхин тэнгэри —сахиусангуудай нэрэнүүд;

Хаасайла — зайлуула.

Пүүшэ —үхэр буу; Бэгзэтэй — бүтүү хуягтай

Пульхээд — эмхигүй бузар юумэнүүд.

Дүрбэн дабхар шулэгүүдэй (бадаг) һүүл бүхэндэ маани (Ом маа ни бад мэ хум) 4 дахин уншагдаха ёһотой юм;

Эндэ бэшэгдэһэн магтаал 110 гаран жэлэй саана буулгагдан абтаа. Теэд бүри утаар (4—5 бадаг үлүүгээр) зохёогдоһон байдаг ха.

АХА ТУХАЙ

Номохон номохон бороороо
Нумунай хүтэл дабахада
ямар бэ?
Номхон һайхан сээжээрээ
Ном сударта шүтэхэдэ
ямар бэ?
Һэрүүнэй үдэр мордожо,
Сэрэгэй дунда ороходо
ямар бэ?
Һэрюухэн һайхан
сээжээрээ
Судар номдо шүтэхэдэ
ямар бэ?
Халуунай үдэр мордожо,
Хамагай дунда ороходо
ямар бэ?
Халуухан һайхан
сээжээрээ
Хурал номдо шүтэхэдэ
ямар бэ?
* * *
Тугалай ангама халуунда,
Туургайн хиндэмэ
һалхинда,
Аянда мордоһон ахайнгаа
Амархан мэндыень
дуулаһайб.
Дэгэлэй нэбтэрмэ бороодо,
Дээбэрнин хиндэмэ
һалхинда
Аянда мордоһон ахайнгаа
Амархан мэндыень
дуулаһайб.
Хониной хургама халуунда,
Хормойн хиндэмэ
һалхинда,
Аянда мордоһон ахайнгаа
Амархан тэхэрибэ гэхые
дуулаһайб.
Тугалай хэбтэмэ халуунда,
Тоонтын ангайма һалхинда,
Аянда мордоһон ахайнгаа
Амархан тэхэрибэ гэхые
дуулаһайб.
* * *
Боролжын оройгоор
жэргэгшэ
Бусаха шубуун хөөрхэй.
Бултанай дунда найгагша
Манай ахай хөөрхэй.
Тэрэлжын оройгоор
жэргэгшэ
Тэхэрихэ шубуун хөөрхэй.
Түмэнэй дунда найгагша
Манай ахай хоорхэй.

* Энэ дуун 1870 гаран ондо бэшэгдэжэ абтаһан байна.

ШИЛДЭЙ-ЗАНГИИН ДУУН

Хүлгэн, хүлгэн хара-ни
Зээ айдуу зээ,
Гүйдэл шэнги адли
Гүлмэр бага дэлһэтэй.
Зээ айдуу зээ,
Һуудал шэнги адли
Хайбан, хайбан хара-ни
Зээ айдуу зээ.
Хэдэр шэнги адли
Хайрата баахан дэлһэтэй
Зээ айдуу зээ,
Һуудал шэнги адли.
Гунан гунан харахан
Зээ айдуу зээ
Гурбан хүлдөө шүдэртэй
Гоёшог бага дэлһэтэй
Зээ айдуу зээ,
Гурбан дабхар сэрэг соо.
Дүнэн, дүнэн харахан
Зээ айдуу зээ.
Дүрбэн хүлдөө дүнгэтэй
Дүрмэгэр баахан дэлһэтэй
Зээ айдуу зээ.
Дүрбэн дабхар сэрэг соо.
Хониойнгоо олондо
Зээ айдуу зээ.
Хотон шэбээ бодхолой
Холшор багын эрхэдэ
Зээ айдуу зээ.
Обоо хилэ алхалай.
Адуунайнгаа олондо
Зээ айдуу зээ.
Агуу шэбээ бодхолой
Үс багын эрхэдэ
Зээ айдуу зээ.
Обоо хилэ алхалай
Үхэрэйнгөө олондо
Зээ айдуу зээ.
Үндэр шэбээ бодхолой
Үс багын эрхэдэ
Зээ айдуу зээ.
Обоо хилэ алхалай
Тэмээнэйнгээ олондо
Зээ айдуу зээ.
Тэгшэ шэбээ бодхолой
Тэнэг багын эрхэдэ
Зээ айдуу зээ,
Обоо хилэ алхалай,

АЖАГЛАЛТА:

Шилдэй гэгшэ галзууд отогой (эсэгын) хүн, занги ноён байхадаа (занги—ехэ бэшэ феодальна тушаал), 1727—1728 онуудта ородхитадай хилэ табилганда хабаадаа, Хэрлэн голоор болгохо гэжэ оролдоо гэхэ. Тэрэнь бүтээгүй. Шилдэй занги, тэрэнэй бүлэ ба дүтынь зон хилын саана үлэһэн байжа, ородой талада байһан зонтоёо хамтарха һанаатай зөөдэлөөр ерэжэ, обоо хилэ алхаад, хитад-түнгүүс хилын харуулшадта баригдажа, Шилдэй—занги толгойн хэрэгтэ (алуулха) хүртөөд байхадаа, энэ дуу зохёожо дуулаһан юм ха гэлсэдэг.

Энэ дуун эуу гаран жэлэй саана бэшэгдэжэ абтаа. Теэд энэ дууе ондоошог болгоһон, нэмээһэн вариантнууд байдаг. Жэшээнь, гушан сагаан шүдэмни, гурбан гүрэлөө гэзэгэмни узуураараа үмхирбэ, дүшэн... Омогойнгоо ехэдэ обоо хилэ алхалай гэхэ мэтэ.

АЙМАГАЙ ҺОНИНҺОО

ҺАЙНААР ХҮДЭЛЭГШЭДТЭ МАШИНА, МАГНИТОФОН...

Шулуутайн леспромхозой модо бэлэдхэгшэд модо зөөхэ, хюрөөдохэ, арадай үргэн хэрэглэмжын эд барга үйлэдбэрилхэ найман барилгаа түсэб амжалтатайгаар дүүргэһэн байна.

Эндэ модо бэлэдхэгшэдэй үйлэдбэрнин хэмжээе ба ажалай бүгээсэ дэлгэлүүлхын тула тусхай мүрысөөн эмхидхэгдэжэ, илангаа материальна талаар урмашуулагдадаг болоһон байна. Һүүлшын дүнгөөр ой модоной Бэшүүрэй пунктын модо бэлэдхэгшэд илангаала һайнаар хүдэлөө. «Забайкаллес» концерн Шулуутайн леспромхоздо «Тойота» маркын гурбан хүнгэн машина үгэхэ болохой. Тингэжэ хоёр халаанда модо зөөдэг П. П Ткачев, В. П. Унагаев, В. В. Сенотрусов, А. А. Курочкин гэгшэдэй экипажнууд, мүн А. С. Белых гэгшын хүтэлбэрилдэг модо бэлэдхэгшэдэй бригада хари гүрэнэй машина худалдан абаха эрхэдэ хүртэбэ.

Хараалагдаһан даабариа дүүртээгүйшье һаа, ажалай яһала һайн үрэ дүн түйлаһан коллективүүд хажуу талада үлөөгүй. Тэдэнэр хүнгэлэгдэһэн сэнтэй магнитофон, хубсаһа угаадаг машина худалдан абаха болоо. Мүн предприятии хамһабариин ажахыһаа тэдэнэртэ поршоснхонууд минитээр үгтэхэ юм.

ҮЙЛЭДБЭРИЕЭ ЗОГСООБО

Элхиин механическа завод хоёр һарын саана дүүрэн хүсэндөө шахуу худэлжэ байгаа һаа, эдэ удэрнүүдтэ шахардуу хүндэ байдалда оробо. Мүнөө предприяти гол продукци үйлэдбэрилгэеэ хэдэн дахин доошолуулаһай. Үнгэрһэн жэлнүүдтэ эндэ нэгэ һара соо 30-аад трейлер хэгдэдэг байһан һаа, мүнөө дүрбэнһөө дээшэ гаранагүй. Предприятие дүүрэн хүсэндэнь худэлгэхыц, худэлмэришэд болон аба хаагшадайнь салин хүлһые ажалайнь хэмжээгээр түлэхын тула һара бүри 5 миллион түхэригэй продукци үйлэдбэрилэгдэхэ ёһотой юм. Харин предприятида хэхэ ажалай үгы дээрэһээ худэлмэришэдынь хараалагдаагүй амаралтада гаргана, алар май һараһаа салин хүлһээшье абаагүй байһаар. Нимэ байдалһаа завод үйлэдбэрнеэ зогсоохо болохонь шуу.

Урданайнгаа экономическа холбооной таһалдаһан дээрэһээ предприяти үшөө жэлэй эхиндэ түмэр түдэгоор, хабсаргалтын материалнуудаар дуталдажа эхилээ һэн. Элхиинхидэй үйлэдбэрилһэн продукциие худалдажа абадаг предприятинууд ооһэдөошье мүнгэгүйдэнэ ха юм.

Элхиин завод мүнөө үмсэнтэдэ бэлэдхэгдэжэ эхилэнхэй. Ерээдүйдэ тус завод холдингово кампаниин бүридэлдэ орожо, акционернэ бүлгэм болгогдохсор хараалагдана. Теэд эдэ хараа түсэбүүд даб дээрэ саарһан дээрэл бэшэгдэжэ байна. Харин завод мүнөө зогсонхой. Энэ байдалһаа хайшан гэжэ гарахань мэдэгдэнэгүй.

«ВПЕРЕД» һонинһоо абтаба.
Загарай.

Байгша онһоо Горьковско автозавод ГАЗ-31029 түхэлэй шэнэ «Волга» гаргажа захалба.
ИТАР—ТАСС-ай фото.

ИТАР-ТАСС: түби дэлхэй мүнөөдэр

ООН.

Абхазийн шахардуу шанга байдал усадхаха талаар Россин Федерацийн Президент Б. Н. Ельцин болон Грузия Республикын Гүрэнэй Советэй Түүлэгшэ Э. А. Шеварднадзе гэгшэдэй оролдолгые ООН-ой Аюулгүйе сахиха совет дэмжэбэ. Тус советэй түрүүлэгшэ Хосе Айяла Лассо (Эквадор) журналистнуудта энээн тухай мэдээсэһэн байна.

ВАШИНГТОН.

Республикын мусульман хүсэнүүдтэ зорюулагдаһан зэрзэбсэг Босни ба Герцеговина руу нюусаар оруулха гэһэн Иранай һэдэлгые Хорватийн засаг зогсоожо шадаа. Энэ ашаа нэгэ самолёдоор Загреб абаанаад байхадань барилаа юм. «Олонитын туһаламжа» гэжэ нэрлэһэн ашаанинь гол түлэб зэр зэбсэг ба боеприпасууд байба.

ИТАР — ТАСС.

ХАРТААБХЫН ТҮЛӨӨ ШАНГА ТЭМСЭЛ

...хад ...ой хар...ариалгаа... Б...ийгоо...ийгоо...ийгоо

III. БУРГАЛТАЙН САРТУУЛНУУДАЙ УГ ИЗАГУУР

Урда сагта сартуул уггаи болбол «Сарта уулын» хормойгоор һуурһан гэжэ Бургалтай нютагай монголшо, түүхэшэ. Самбуу Менжигнин гэдэг бэшэһэн байдаг. Бургалтайн сартуулай түрүүшын бүлэгүүд 1630 гаран он багаар Гүльгөөн гэжэ ударидагшатай Халха Монголһоо хойшоо гаража, Бургалтайн голоор таража һуурһан гэдэг.

1724 ондо Сэлэнгэ-Зэдын 3 эсэгын Атаган хушуунай ахалагшанартай Барас, Бахир ба сартуул угганая ударидагша Хүлгэ гэдэгтэй Алтай Хангайн хормойһоо хойшоо гаража, Галуута нуурай эрье дээгүүр ба Сэлэнгэ мүрэнэй баруун талаар таража һуурһан байгаа ха. Мүн сартуул угганая Хүлгын бүлэгүүд баруун тээшээ ошожо, Зэдэ голой хойто бээр таража, Бүрин-Хаанай үбэрһөө эхилээд, баруулжаа ошожо, зарим нэгэниинь Бургалтайн голоор үлэжэ, Алцаг хүрэтэр ошоһон гэдэг.

XVII—XVIII зуун жэлэй үеэр Монголой газар дээрһээ олон бүлэгүүд хойно хойноһоо субан, хойто зүг барин гаража, Сэлэнгэ, Зэдэ нютагуудаар тараһан байгаа ха. Тиимэ ушар дээрэһээ Зэдын нютаг бүхэндэ хэдэн янзын нэрэтэй, обогтой сартуул угганая бүлэгүүд мүнөө хүрэтэр һуурһан гэдэг.

Жэшээлхэдэ, Бургалтай нютаг дээрэ арба гаран сартуул угганая түрэлнүүд, хэдэн эсэгын хүбүүдһээ гараһан бүлэнэр һуудаг юм. Дээдэ Бургалтайда сартуул угганая дээдэ дамаагууд, доодо дамаагууд гээд олон айл һуурна. Хорчод уггаи гээд хэдэн айл һуудаг байна. Хачануудтан, хачинтан, уряанхантан, хэрдэгтэн, хүлмээнтэн гэхэ мэтын урда сагта бүлэг, отогоороо һуудаг байһанаа, мүнөө үедэ бүхыдөө хамтадаа һуудаг болоод байна.

Доодо Бургалтайн гол дээгүүрхи, сартуулнуул баһал ами-амяраа һуудаг байһанаа, мүнөө хамтадаа һуудаг болонхой. Жэшээлхэдэ, уряанхантан, дамаагууд, хорчод обогтон, хачануудтан, харануудтан, халзайтан, михалайтан, тайшаатан гэхэ мэтэ.

Дээдэ Бургалтай Доодо Бургалтай хоёр тосхондо хамтадаа 430 гаран айл, 1650 гаран зонтой болоод, нэгэ сэхэ хамтын ажахы, «Мир» гэжэ нэрэтэй колхоз болоод һуудаг юм. Колхозой түб тосхон болохо Доодо Бургалтайда мүнөө үедэ дунда һургуули, үхибүүдэй саад, эмнэлгын больница, клуб, библиотекэ, магазинуудаг ажахын сэхэ-сэхэ барилганууд гэхэ мэтын шулуун гэрнүүд гудамжалан байдаг.

Һургуулинин байшан соо нютагай зоной уг гарбалай түүхэ намтар байдаг. Бургалтайда ажаһуудаг хуушан монголшо хуушанай монгол ном, түүхын судар суглуулан уншажа байдаг 80 гараһаһатай уран дархан Лубсан-Цэрэн Дондоков гэдэг нютагайнгаа зоной уг изагуурые һайнаар мэдэдэг байха юм. Тэрэ Л.-Ц. Дондоковой угай бэшэгһээ, мүн ондоошье наһатайшуулай аман хөөрөөнһөө абажа бэшэхэдэ, Дээдэ Бургалтайн сартуул угганая үе залгажа ябаһан айлнууд гэхэдэ: Замбалайевтанай аймаг — Цэрэн-Доржотон, Дашиниматан болоод олон бүлэг айлнууд һуудаг байна. Замбалайн Санжайтан гээд, үшөө олон айл һуудаг.

Сартуул угганая Ухиновтан: Цэрэн-Доржын Дондидтон, Баатартан, Нимажабтан, Цэрэнтэн, Олитон, Долгортон, Баяжаатан, Гэрэлмаатан гэхэ мэтэ һуудаг.

Сартуул угганая: Шагжатан, Сосортон, Будажабтан, Амартан, Галсандоржотон, Золтуевтан (Маасэгтэн, Содномтой), Мантуутан, Вандуунайтан, Дамдинсүрэнтэн гэхэ мэтэ болоно.

Хорчод уггаи: Дондоковтоной Лубсан-Цэрэнтэн, Алексейтэн ба Пасалтан, Дашанимаатан, Болдитон, Дамбатан, Гомботон, Дармаатан, Шараповтан, Нанзадтан, Цэдэн-Ешитэн гэхэ мэтэ болоод гадууршье олон айлнууд һуудаг байна.

Хачануудтан: Табанайн хүбүүд Жаргаловтан, Жагбаевтан, Цэрэндашеевтэн, Лубсановтан гэхэ мэтэ олон айлнууд ороно.

Хачинтан уггаи: Тугутовтан (үхибүүдынь ондоо нютагуудаар һуудаг) Чойдоровтоной Дамдинтан олон үхибүүдтэй ашанар, зээнэрээр үнэр баян ажаһуудаг. Баажинтан үхибүүдээр олон һуудаг юм.

Уряанхан уггаи: Баянтан (Гарматан, Дамбайтан, Бадмажабтан, Жалсарайтан) болоно.

Хэрдэгтэн: Цэрэн-Хандатан, Долгортон — хоёр айл.

Хүлмээнтэн: Парсайтан, Табаантан, Дамбатан.

ДООДО БУРГАЛТАЙН САРТУУЛ УГТАН

Аншуутан: Гармаевтан, Генеевтэн, Бухандайтан, Цыдыповтан (Чүлтэмэй Дамдинтан, Будажабай Дашлайтан), Батуев Дамдинсүрэнтэн, Гармын Цэрэнхандатан, Найдан-Доржотон.

Сартуул уряанхантан: Гачанай Мүүд-Цэрэнтэн, Гилгой Бато-Жаргалтан, Гармын Чагдаржабтан, Радныи Жамсарантан, Үбэгэнэй Бататан гэхэ мэтэ.

Хорчод уггаи: Пушкаповтанай. Бататан, Чагдартан, Цыденовтэнэй Чойробтон, Батоцэрэнтэн, Табаканай Ендонтон, Гошотон, Радиаевтанай Цэрэндоржотон — Болод, Зина, Дамчайн Ким, Лубсанай Хандажаб, Цагаалай.

Хачанууд уггаи: Балмын Мүнхэцэрэнтэн, Батын Батажабтан болоно.

Алагууд яһатанай Орбоохи гэжэ байһан. Орбоохиин Банзаракца, Банзаракцын Жалцан, Жалцанай Дондог, Нацагай үхибүүд: Долгор, Баяр, Санжай, Банзуунайн Цэрэмпэл, Дамчэг.

Харанууд уггаи: Цогтын Найдантан, Гомботон (2 айл байһан юм).

Халзайтан аймаг: Ваачинай Бальжуу, Эшын Чулуу. Цэдээшкын Морхо, Морхын Шараб, Балдан, Энжэг. Энжэгэй хүбүүн Дамбин. Дамбинин хүбүүн Гомбо. Гомбын Баатар.

Тайшаатан аймагай Барда, Бааран хоёр монголһоо гараһа ерэһэн гэдэг. Бардын хүбүүн Багдаал гэдэг байгаа. Багдаалай хүбүүн Бадма. Бадмын хүбүүд Бачин, Чойбоон хоёр. Бачинин хүбүүн Галсан-Доржо; тэрэнэй хүбүүд: Цэрэнжаб, Пагма, Санжа, Чойбооной хүбүүн Надмид. Надмидай хүбүүн Дашидылиг. Дашидэлигэй хүбүүн Витя. Витиин үхибүүд: Буянта, Сержүүнин, Ханда, Цэцэг, Цэрэн-Дулма. Дашидылигэй хүүхэн Катя. Катинин үхибүүд: Дарима, Бэлигтэ, Дугар, Жаргалма, Туяна. Тайшаатанай Галсанай Буда (Будуунай, Будын Ешидоржо, Бальжин, Галсанай Болод. Тайшаатанай Очир, Очирой Гэлиг. Гэлигэй хүбүүн Ханда (Андрей). Хандын хүбүүн Миша, басаганиинь — Тамара. (Тайшаатан тухай Дашидылиг Бадмаевһаа бэшэжэ абтаба).

Михалайтан аймаг. Михалайн Дулха. Дулха 2 хүбүүдтэй байһан: Цэдээшкэ, Мүнхэ. Цэдээшкын хүбүүд: Уваша, Буда, Жүгдэр. Жүгдэрэй хүбүүн Аюур. Аюур 5 хүбүүтэй байгаа: Баазай, Чойсорон, Дондог, Чойжоо, Жэмбин. Баазайн хүбүүн Мүнхэ. Мүнхын хүбүүн Бүргөө. Бүргөөгэй хүбүүн Володи. Дондогой хүбүүд: Данзан, Жамьян. Уважын хүбүүн Лубсандоржо (Абай). Лубсандоржын хүбүүн Дугар. Будын хүбүүн Жаргал. Жаргалай — Бальжуу. Цэдээшкын дүү Мүнхэ гэжэ байгаа. Мүнхын Данзан. Данзанай Самбуу. Самбуугай хүбүүн Сэмжэд (Сэмжэгээн). Мүнхын 2-дохи хүбүүн Жабуу. Жабуугай хүбүүн Намжан. Намжанай — Володи.

САРТУУЛ УРЯАНХАН УГТАНАЙ МЕНЖИГИИН АЙМАГ

Менжигтэн аймаг болбол Хүлгын 7 эсэгын 5-дахи үеын Юмцэн гэдэгһээ Шарай. Менжиг хоёр гаража, тэдэнһээ хойшо 7—8 үе дамжажа, мүнөө үедэ 12—13-дахи үе ябажа байдаг юм. Менжигтэй аймаг бүхыдөө 130 гаран айл боложо һууна, хүнэйнгөө тоогоор 800 гаран болонхой. Менжиг 5 хүбүүдтэй байгаа: Раднаа (Шагжа) ехэ хүбүүниинь, Жаб — 2-дохинь, Дондог — 3-дахинь. Дурьял — 4-дэхинь, Буда — 5-дахи хүбүүниинь. Раднаагай хүбүүд: Лубсан, Хубарат, Юстэ. 6 басагатай байһан. Лубсанай хүбүүн Түдэб. Түдэбэй-Рэгжэд. Рэгжэдэй хүбүүн — Бата-Бэхи. Бата-Бэхинин үхибүүд: Даши-Нима, Намсалмаа, Баясхалан. Хубарагай — Янжаб. Юстын хүбүүд: Дондог (Чагдар), Жамьян, Гомбо. Юстын басагадынь: Цэдэн-Еши, Дэмбэрэл (Дуся). Дондогой хүбүүн Володи. Володиин үхибүүд: Оля, Таня. Жамьянай үхибүүд: Юра, Саша, Валя, Таня. Сашын үхибүүд: Баяр, Афоня. Юстын Цэдэн-Ешиин үхибүүд: Дандин, Баажы, Цэрэн-Ханда, Маруся. Дандинай үхибүүд: [illegible], Дарима, Очир, Нимасүрэн. Дари-сүрэн, Тамасүрэн, Сэпэлмаа, Дулмасүрэн. Дэмбэрэлэй үхибүүд: Зина, Таня, Баяр, Саша, Наташа.

Менжигнин Жабай хүбүүн Ранзан гэжэ байгаа. Ранзан 5 үхибүүдтэй байгаа: Дамба, Чойдон (габжа лама), Сандаг, Дэжэд, Гармажаан, Дамбын үхибүүд: Цэрэн, Цэрэн-Доржо. Цэрэнэй үхибүүд: Раднаа, Бальжаа. Раднаагай — Гармахандаа (Маша). Машын хүбүүд: Слава, Адиг. Ранзанай Сандагай үхибүүд: Пагма, Дашидондог (Тимофей). Пагмын үхибүүд: Саша, Юра, Сережа, Ира, Таня. Машын хүбүүд: Валерий, Бато-Мэнхэ. Дашидондогой үхибүүд: Баяр, Цэцэг, Борис, Дугаржаб. Баярай хүбүүд Чимид, Эрдэм. Цэцэгэй үхибүүд: Эрдэни, Арюуна, Юнна. Борисай басаган Саяана, Дугаржабай басаган Саран. Эдэ үхибүүдэй эмгэйнь — Цэдэн-Еши.

Ранзанай Дэжэдэй үхибүүд: Сэльбин, Цэрэмпэл, Гэлиг, Түмөө. Сэльбинин үхибүүд: Цэрэн-Доржо, Дамчай, Хандажаб, Цагаадай (Соня), Цэрэндоржын үхибүүд Болод, Зина, Люба, Валя болоно. Дамчайн хүбүүн Ким. Цагаалай 3 үхибүүдтэй. Цэрэмпэлэй үхибүүд: Дулмажаб, Бато-Мунхэ. Дулмажабай хүбүүн Болод. Батомунхын хүбүүн Цэрэн. Гармажаанай хүүхэн Сэржаб. Сэржабай хүбүүд: Пагжы, Батаочир. Пагжы 6 үхибүүтэй. Батаочир 3 үхибүүдтэй. Менжигнин Дондогой үхибүүд: Цэбээн, Ноён, Еши. Цэбээнэй хүбүүн Надмид. Надмидай басаган Дэжэд. Ноёной хүбүүн Цогто-Доржо. Дондогой Ешын үхибүүд: Даша (Сунгарбой), Доёдо (худөө лама), Доржо, Юмжэр, Ханда, Дэчэн. Дашын үхибүүд: Гүргэм (Будын Содномой), Цэдэн (Аюшаанай), Цэбэг (Түнхын Найданай), Бадма. (Түгдэн-Доржын Гэрэлтэйн). Гүргэмэй үхибүүд: Дэмбэрэл, Доми. Дэмбэрэлэй үхибүүд: Лубсан-Цэрэн, Цэбэлай. Цэдэнэй үхибүүд: Доржо, Чойжодабаа. Чойжодабаагай үхибүүд: Владимир, Геннадий, Валерий, Надя, Оля, Лида. Цэбэгэй үхибүүд: Бадмуушка, Гармуушка, Маня, Сэжэд. Бадмуушкын үхибүүд: Светлана, Земфира, Коля. Гармуушкын үхибүүд: Долгорсүрэн, Коля. Долгорсүрэнэй үхибүүд: Володя, Миша, Бимба, Туяана. Манинин хүбүүн Саша. Доржын үхибүүд: Цэрэнжаб, Бадма, Сонин, Долгор. Сониной хүбүүн Цэдэн-Дамба (офицер) Дондогой Ешын Юмжэр (Чойроб) Юмжэрэй үхибүүд: Данзан, Цэрэнжаб (Чэнжээ), Цэрэн-Дулма, Бадма, Цэрэмпэл, Будажаб, Цэбэг, Раднаа. Данзанай хүбүүн Дансаран, Цэрэнжабай хүбүүн Сэмжэд. Дурьял (Дурьял бол Халцан-Бадмада үргэгдэһэн байгаа ха). Дурьялай хүбүүн Чагдар (Одёор). Чагдарай хүбүүн Мүнхэ. Мүнхын хүбүүд: Цэрэн-Базар, Дондог, Сэндэмэ (Мухалзайтан болоно).

Буда-Менжигнин 5-дахи хүбүүн байһан. Будын хүбүүд: Лубсан-Гомбо, Доднп-Самбуу. Лубсан-Гомбын хүбүүд: Дондог, Осор (Дондог Осор хоёр эхир хүбүүд байһан). Дондогой үхибүүд: Мижид, Гонгор, Цэрэн-Дулма, Дулмажаб, Норжимаа. Дондогой ехэ хүбүүн Бимба (Гэгээтэйн Дахалайтанһаа үргэгдэһэн). Бимбын үхибүүд: Дэмбэрэл, Володя. Дэмбэрэлэй үхибүүд; Екатерина, Витя. Володя 11 үхибүүдтэй: Алдан, Арбаан, Долгорсүрэн, Алтанка, Соня, Янжима, Люба, Наташа. Цэцэгма. Артур, Арбин. Мижидэй басаган Зина. Гонгорой хүбүүн Владимир. Владимирай үхибүүд: Баяр, Оюуна. Осорой хүбүүн Банзар. Банзарай үхибүүд: Цэрэн-Долгор, Владимир. Оля. Цэрэн-Долгорой үхибүүд: Олег, Бата, Жаргал. Банзапай Владимирай үхибүүд: Хубита, Бэлигтэ, Абида, Бимба, Зоригто, Банзар, Янжима, Аюуна, Туяна, Эржена.

Самбуу Менжигнин (Болбол Самбуу хүбүүн Шираб, Ширабай үхибүүд: Чойжимаа, Сэмжэд, Цэжы, Сэбжэдмаа, Николай.

Чойжимаа — суутай мэдээжэ баряаша байһан. Чойжимаагай үхибүүд Чойжидабаада дурсагдаһан байха. Сэмжэдэй үхибүүд: Дамдин-сүрэн, Цэрэн-Ханда. Пагжын үхибүүд: Баяр, Клара, Люба, Оля, Болод, Надя, Мунхэ-Жаргал. Баярай үхибүүд: Баярма, Ирина. Николайн үхибүүд: Баяр, Маша, Наташа, Лариса, Эрдэм, Нансалма, Сэбжэдма 10 үхибүүтэй: Сергей, Санжайжаб (лама), Доннр гэхэ мэтэ арбуулаа айл болоһон.

Доодо Бургалтайн нютагай сартуул угганая Айсуевтан аймаг болбол Хүлгын 4-дэхи үеын Уоб гэдэг үеһээ Онгорой гээшэ гараһан байгаа ха. Онгоройн хүбүүн Базар гэжэ байһан. Базарай хүбүүн Доржо. Доржын хүбүүн Содном. Содном 6 үхибүүдтэй байгаа: Дожимаа (Софья). Сыпылмаа, Дондог, Санжимаа, Юрий, Бато (Батуушай). Дожимаагай үхибүүд: Алевтина, Наталья. Светлана. Алевтинын үхибүүд: Татьяна, Евгений. Наталинин хүбүүн Содном. Светланын үхибүүд: Булад, Александр, Владимир. Сыпылмаагай хүбүүд: Владимир, Вячеслав. Владимирай үхибүүд: Зинаида, Баяр. Вячеславай үхибүүд: Ирина. Марина, Юрий. Дондогой үхибүүд: Сергей, Татьяна. Сергейн үхибүүд: Сүрэн, Аюуна. Татьянын үхибүүд: Дарима, Янжима. Санжимаагай үхибүүд: Наталья. Светлана, Бэлигтэ, Долгормаа, Баярта, Сергей, Валерий, Александр, Дашцэдэн. Наталинин үхибүүд: Виталий, Елена. Светланын басаган Нансалмаа. Бэлигтэн хүбүүн Чингис. Долгормаа 1 хүбүүн, 2 басагадтай. Зоригтын хүбүүн Намсарай. Юрийн хүбүүд: Баяр, Содном. Батын үхибүүд: Арсалан, Бато, Лариса. Батын хүбүүн Евгений. Онгорой 3 хүбүүдтэй байгаа: Лубсан, Базар, Бүүбэй. Лубсан 3 хүбүүдтэй байһан: Доржо, Зандан, Ринчин. Доржо (Онгорбойн гэлэн гэдэг) 3 хүбүүдтэй байгаа: Самбуу, Бамбаа, Дашлай. Бүүбэйн хүбүүн Цэрэнжаб. Цэрэнжабай хүбүүд: Цэбээн, Жаргал, Раднаа. Онгорбойн Базарай хүбүүн Бато (Бато атаман). Дампил (лама), Даша, Цэрэнжаб, Аюуша (Палуутка), Очир (Алцуушка) гэдэг 6 хүбүүд байгаа. Бато атаманай үхибүүд: Цэрэндоржо, Жаргалан, Гомбо (Шарибуу, Ханда, Цэрэн, Дачин, Дугар. Цэрэндоржын хүбүүн Дугаржаб (Борис) 8 хүбүүдтэй, 2 басагадтай байгаа. Жаргаланай хүбүүн Гарма. Гомбын (Шарибуугай) үхибүүд: Александр, Дэжэд. Дачинай үхибүүд: Зинаида, Намжил. Дугарай хүбүүн Гомбосүрэн. Цэрэнжабай Жаргалай хүбүүн Мирон (Сэмжэгээн). Раднаагай үхибүүд: [illegible]

Онгорбойн Базарай Аюша (Палуутка) 5 хүүгэдтэй байгаа: Дашапыл, Муухин, Цэрэндулма, Будажаб, Самбуу. Дашапылай хүбүүн Чагдар олон үхибүүдтэй. Будажабай хүбүүн Тамасүрэн 5 үхибүүдтэй: Владимир, Саша, Сергей, Аюуша, Дашинима. Самбуугай үхибүүд: Ханда, Софья, Баатор, [illegible] (Алцуушка) 4 хүбүүдтэй: Санжа, Муухин, Дагба, Дэмбэрэл. Дагбын үхибүүд: Санжай, Чүлтүм. Дэмбэрэлэй хүүхэн Цэрэн-Дари. Базарай Доржын хүбүүд: Бато (Гэлиг лама), Чойжинима, Ринчин (Гэнинжаб). Гэнинжабай үхибүүд: Дулмажаб, Цэдэндамба (Пагбадолдн), Мария. Цэдэн-Дамбын үхибүүд: Дулмасүрэн, Цэрэн-Дондог, Александр, Дарисүрэн. Марусинин үхибүүд: Людмила, Бальжинима, Светлана, Виктория.

Хүлэгэн [illegible] гэдэгһээ гараһан Бабанайн хүбүүн Эрээн гэжэ байһан. Эрээнэй хүбүүн Урба 5 хүбүүдтэй байһан: Дамба, Мунхэцэрэн, Балдан, Гунзэн, Бато-Цэрэн (Олзобой). Мунхэ-Цэрэнэй хүбүүд: Чагдаржаб, Гүрэбазар, Дармабазар. Мунхэ-Цэрэнэй хүүхэнһөө гараһан хүбүүн [illegible] басаганиинь Октябрина.

Бато-Цэрэн (Олзобой) 2 үхибүүдтэй байһан: Цэдэн-Еши, Ринчин. Цэдэн-Еши болбол Доржын Содномой һамган байһан. Ринчин 4 үхибүүдтэй байгаа: Дажимаа, Долчуунай, Доржуунай, Дулма. Дажимаагай үхибүүд: Алла, Лидия, Дамба, Олег. Доржуунайн үхибүүд: Александр, Зоригто. Дулма хүбүүн басаган хоёртой.

Айсуевтан болбол Онгоройһоо хойшо 7 үе боложо. Хүлэгһөө хойшо 11-дэхи үе дамжажа ябана гээшэ ха.

Дээдэ Бургалтайн хүүгэдүүд угганая Табанайтан аймагай түрэлнүүд гэхэдэ: Түлөөхэйтэн Доритон, Цэрэндашатан, Опоотон, Лубсантан гэдэгүүд байгаа. Түлөөхэйн Жаргал гэжэ байһан. Жаргалай хүбүүд: Дондог, Сандаг, Цэбэгжаб. Дондогой хүүгэд: Нэбэгдоржо, Лайжаб. Цэрэнноо, Дэмбэрэлноо, Еши. Нэбэгдоржын хүүгэд: Екатерина, Николай. Лайжадай хүүгэд: Ухинов Цэрэндоржодо бэшээтэй. Ешиин хүүгэд Менжигнин Дашидондогто бэшээтэй. Дэмбэрэлноогой хүбүүд: Дашадэмбэрэл, Баянай. Дашадэмбэрэл 2 хүүгэдтэй, Баянай мүн 2 хүүгэдтэй. Сандагай хүүгэд: Даша, Дэжэд, Борис. Дашын үхибүүд: Долгорма, Дарисүрэн, Цэрэндоржо, Нэдэнжаб, Дамба, Дондог. Дэжэдэй хүүгэд: Дарисүрэн (Лариса), Бабаасан, Руслан, Катя, Туяна, Солбон. Баярма, Инга. Дарисүрэнэй хүүгэд: Сэсэг, Саяна. Бабаасанай үхибүүд: Чингис, Алёна. Русланай үхибүүд: Оюуна, Аюуна. Туяныи үхибүүд: Юля, Арсалан. Солбоной үхибүүд: Артур, Эржена. Доржин хүбүүн Жамсаран. Жамсаранай Дамдинсүрэн. Дамдинсүрэнэй үхибүүд: Чимидцэрэн (Феня), Михаил, Дашадоржо. Жамсаранай хүүхэн Сэржаб. Сэржабай хүүхэн Цэцэгмаа. Цэрэндашын үхибүүд: Хубараг, Доржо, Бальбар, Цэрэн-Ханда. Доржын хүбүүд: Ирбаандай, Чимид, Бүлүү. Ирбаандайн үхибүүд: Валера, Шираб, Долгорсүрэн. Чимидэй хүбүүд: Олег, Батууха, Жаргал. Бүмүү хоёр үхибүүдтэй. Лубсанай хүбүүн Намжил. Намжилай үхибүүд: Лодон, Гармажаб, Дулма. Лодоной үхибүүд олон болонхой. Гармажаб болбол Дээдэ Торидо Дармажабай эхэнэр болоһон байгаа. Дулма Доодо Бургалтайн Түмэнэй һамган болоһон юм.

Т. МЕНЖИГИИН.

МЭДЭЭ ЖЭ МОДЕЛЬЕРЭЙ ВЫСТАВКЭ

НЬЮ-ЙОРК. Гринвич-Виллидждэ оршодог уран зурагай «Боулз-Сорокко» галерейдэ урданай Советскэ Союзай мэдээжэ модельернүүдэй нэгэн Вячеслав Зайцевай зурагуудай выставкэ һаяхан нээгдээ һэн. Энэ хүмнай бэлигтэй уран зурааша гэжэ Эхэ орондонь олон хүнүүд мэдэхэгүй байжа болохо.

Уран зурааша Зайцевай тусхайта выставкэ США-да түрүүшынхиеэ үнгэргэгдэнэ бэшэ, 1991 ондо Сан-Францискада «Боулз-Сорокко галерейдэ тэрэнэй зурагуудай выставкэ түрүүшынхиеэ дэлгэгдэһэн юм. Удаань Лос-Анжелиста үшөө хоёр выставкэ, Сан-Францискада нэгэ выставкэ эмхидхэгдээ һэн.

Галерейн эзэн Серж Сороккын гэршэлһэнэй ёһоор, Россин модельерэй зурагууд ехэ амжалтатайгаар худалдагдана. Һүүлэй хоёр жэлдэ США-да 150 гаран зурагуудынь дунда эзэргээр 4500 шахуу долларроор худалдагдаһан байгаа. «Михаил Шемякинтай сасуулха болоо һаа, энэмнай тиимэшье ехэ бэшэ ааб даа. Тэрэнэй зурагууд 50 мянган шахуу долларроор худалдагдадаг гээшэ», — гэжэ Сорокко хэлэнэ.

США-да нэгэ хаһад-хоёр һара соо байха үедөө ехэнхидээ Москваһаа абажа ерэһэн эскизүүдээр зураһан зурагуудыень выставкэдэ табигданхай. «Москвада уран зураг эрхилхэ саг одоошье байдаггүй. Гол түлэб шэнэ моодын хубсаһа хунар бүтээхэ, өөрынгөө хүтэлбэрилдэг Москвагай Модельнүүдэй байшангай хүдэлмэрилэгшэдэй һуудал байдалые түбхинүүлхэ талаар хүдэлхэ бологдодог, — гэжэ Зайцев хэлэнэ.

Мүнөө болотор Зайцевай зурагуудай выставкын Эхэ орондонь эмхидхэгдээгүй байһанда уран зурааша зэмэтэй бэшэ. «Россида нимэрхүү выставкэ эмхидхэхэ һэдэлгэ нэгэнтэ бэшэ гарга̂һан аад, СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной үгы болоходо, нимэ түсэбөө бэелүүлхын аргагүй бологдоо», — гэжэ Серж Сорокко батална.

Нью-Йоркдо Зайцевай выставкын хүдэлхэ үедэ хабарай зунай хаһын тэрэнэй бүтээһэн хубсаһа хунар харуулагдаха юм. Италинин «Дэзи-мода» ба «Латер-текс» гэһэн хоёр фирмын бэлэглэһэн материалаар тэдэнинь оёгдонхой. «Урданай Советскэ Союзда бүтээгдэһэн материалнуудыел хэрэглэдэг гуримтайб, — гэжэ Россин модельер тайлбарилна. — Манай орондо бэрхэ модельернүүд-уран зураашад биил даа. Зүгөөр мүнөөнэй үйлэдбэрийн баазын ба һайн шанартай түүхэй эдэй үгы дээрэһээ һайн шанартай бүдүүд гаргагдадаггүй. Москвагай Петр Алексеевэй нэрэмжэтэ нооһон бүдүүдэй фабрикын бүдүүд ба «Красная роза» фабрикын торгон бүдүүд лэ һайн шанартай байдаг юм.

Тэрэнэй бүтээһэн моодно хубсаһа хунарай харнин гүрэнүүдтэ үндэрөөр сэгнэгдэжэ байхада, Москвада Эб найрамдалай проспектээрхи Моодын байшанһаал тэдэнние худалдажа абахаар юм. Тэрэнь нимэрхүү «эб эмхигүй байдалһаа» үндэһэтэй гэжэ Зайцев тайлбарилна. — «Бэлигтэй модельер Пьер Карденэй намайе тоодог, сэгнэдэг байхадань, Россида өөдэ абадаггүй юм, — гэжэ Россин модельер хэлэнэ. — Мүнгэнэй талаар дэмжэлтэ, урьһаламжа, зохёохы арга боломжонуудаа бэелүүлхэдэмни намда туһалха экономическа эрдэмтэй хүнүүд хэрэгтэй», гэнэ.

«Маруся» гэһэн дүхиннь лэ баяжаха арга олгохо бээ гэжэ тэрэ найдана. Париж ба Дюссельдорф хотонуудта энэ дүхинтэй танилсуулха ёнолол һаяхан амжалтатайгаар үнгэрөө һэн. Ерэхэ жэлэй эхеэр США-гай Нью-Йорк хотын шадалтай эхэнэрнүүд тэрэнние худалдажа абаха аргатай болохо.

С. КУЗНЕЦОВ,
ИТАР-ТАСС-ай корр.

Хотын һонинуудаа

УРАГШАА ТЭГҮҮЛЬЭН ҺАНА

— Үхибүүдни, бодогты. Газаа гарая. Наратай гоё үдэр газаамнай хүлеэнэ, — гэжэ Наталья Владимировна зөөлэхэн үгэнүүдээр, заримдаа нэгэ орондо дүгэлөөд, бүхөөр унтаһан булсагархан үхибүүнэй толгойе эльбэжэ һэрюулнэ. Эжы мэтэ энхэргэн энэ хүнние олохон лэ түрэлхид, үхибүүд хүндэлдэг гээшэ. Наталья Владимировна Кленина Буряадай Эрдэмэй түбэй «Кристаллик» саадта хүмүүжүүлэгшээр арба гаран жэл соо хүдэлмэрилнэ. Эрхим хүмүүжүүлэгшэ байхаһаа гадна, бэрхэ багша юм. Үхибүүдые һургуулида бэлэдхэжэ, үгүүлэлыень хүгжөөжэ, тооложо, уншажа һургахадаа, ехэ шадамар һургуулида орохоёо байһан үхибүүдые шалгажа абадаг комисси Наталья Владимировнагай бэлэдхэһэн бүлэг үхибүүдые шалгахадаа, яһала эрдэм мэдэсэтэй, бусад хүүгэдһээ һайн, тэгшэ бэлэдхэлтэйень ходо тэмдэглэдэг юм. Ажалдаа үнгэтэ зурагуудые, нааданхайнуудые хэрэглэжэ, манай Таня, Булат, Саяанануудые тоо тооложо, хөөрэжэ, үзэг бэшэжэ һургана. Хурса һонор ухаатай энэ хүмүүжүүлэгшэ үхибүүдэй ондо ондоо бэлиг шадабритайе онсо тэмдэглэжэ, түрэлхидтэй суглаа үнгэргэхэдөө, энэ үхибүүе уран гартанай кружогто ябуулбал, бэлэгшэ [illegible] нерүүдэй [illegible] мэй [illegible] жэмэд [illegible] ха [illegible] барн [illegible] — Пит[illegible] манай [illegible] тэй, эн[illegible] лэгшэ [illegible] зөөлэн [illegible] тогтоо[illegible] д тоо [illegible] гэжэ [illegible] Владимир[illegible] рой бо[illegible]

БАССЕЙН ЮУНДЭ ХҮДЭЛН

Улаан-Удын Бабушкин үйлсын бассейн хүдэлхэеэ болиһоор 5 жэл болобо. Эдэ жэлнүүдтэ бассейнние заһабарилха, хүнэй бэе махабад амаруулха, удха шанартай хүдэлмэри хэгдээгүй гэхын аргагүй. Зүүн зүгэй эм домоор аргалалгын түбтэ тэрэ үгтэһэн байгаа. Гансал недондо жэл энэ түб 1 миллион тухэриг, тинхэдэ хото городой зүгһөө 350 мянган тухэриг гаргашалагдаһан байна. Тэрэнэй үгы һаань, бассейнэй байшан үни хада бутаржа һалахаһэ.

Мүнөө үедэ энэ байшангые хүдэлгэхэ гэхэдэ, гансал санитарна врачнууд арсана бэшэ, харин байшангай бүришье муудашанхай залуушуул, үхибүүд таг болбол даа.

Бассейнэй ваннанууд юулэгдэнэгүй. Харин Мосбизнесбанк байр[illegible]

Нигэжэ хото городо[illegible] сейн саашадаашье ун[illegible] гүй байха юм ха. Хо[illegible] дахада, үрэ гаранагүй [illegible] хаар болоо бэшэ [illegible]

Спорт *Спорт*

КУБОГАЙ ЭЗЭД ТОДОР

Хүнгэн атлетикээр республикын кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөн һаяхан Буряад орсной 25 жэлэй сүн нэрэмжэтэ стадион дээрэ бүлобо. Спортын хэдэн бүлэмүүд болон клубуудай 100 гаран хүнгэн атледүүд хабаадаһан байгаа.

— Оройшог үнгэргэгдэһэн дээрэһээнь «спортын хатанай» түлөөлэгшэд һуалгаг үрэ дүнгүүдые харуулба. Угайдхадаа, борсо хүратай байка, атледүүд бүхы арга хабаяа гаргажа шадабагүй, — гэжэ мүрысөөнэй ахамад судья, бүхэсоюзна категориин судья В. Л. Балдаев хөөрэнэ.

«Трудовые резервы» бүлгэмэй гэшүүн, спортын мастерта кандидат Владимир Расшивалов дүтын зайнуудта урилдахадаа, сисо шалгаһаан байна. 100 метрэй — 11,0 секунда. 200 метрэй урилдаанда 22,8 секунда саг харуулаа. Гадна тэрэ 400 метрэй урилдаанда түрүүлэн финишта хүрэжэ ерээ. П. Таюрский. Д. Зомулин гэгшэд шанга һуурингуудта гараа. Зүүн Сибирийн технологическа институтай студентка Вера Чистякова эгээл дүтын зайда ялалта түйлаба. О. Огаркова. И. Нимаева гэгшэд удаадахи һуринуудые эзэлээ. СДЮСШОР-ой командаһаа Эля Любарская 200 метрэй урилдаанда архимлээ. Эдир басагад Л. Попова, Е. Капустина гэгшэд яһала хурдан шамбай атледүүд боложо ябаһанаа гэршэлбэ.

Дабалтануудтай 400 метрэй урилдаанда Э. Любарская, П. Таюрский гэгшэд шалгаржа, нэгэдэхи шатын дипломуудаар шагнагдаба. А. Вербуль, С. Гараев хөрдохи һуринуудые эзэлбэ.

800 метр. Энэ зайда үнгэргэгдэһэн урилдаанда технологическа институтай студентка Альбина Ленталь, Улаан-Удын гарнизоной сэрэгэй алба хаагша Сергей Самокрутов гэгшэд түрүү һуури эзэлбэ. Тинхэдээ тэдэнэр 2 минута 13,9 секунда, 1 минута 57,3 секунда саг харуулһан байха юм. А. Ленталь үшөө хоёр зайда — 1500 болон 3000 метртэ — түрүүлээ. Эдэ зайда илажа гараха аргатай бэлигтэй бэрхэ залуу атледүүд — басагадай дундаһаа СССР-эй хоёр дахин чемпионка Ирина Перунина, энэ жэлдэ СНГ-гэй мүрысөөнүүдтэ яһала һайнаар хабаадаһан Анастасия Данчинова гэгшэд юундэшьеб урилдаанай зүргэ дээрэ тарабагүй.

Залуушуулай дундаһаа ороной суглуулагдамал командын гэшүүн, Буряадай багшанарай институтай студент, спортын мастер Сергей Федотов дундуур болон хоёр[illegible] зайнуудта үнгэргэгдэһэн урилдаанда илажа гараба. 1500 метртэ тэрэ 3 минута 57,4 секунда саг харуулаа. 5000 болон 10.000 метрэй зайнуудта багшанарай институтай багша Михаил Базанцев Сергей Федотов хоёрой хоорондо шанга тэмсэл боложо, Федотов түгсэхэ шатада хурдан байжа. илажа гараба. Тинхэдээ Сергей 5000 метртэ 14.48,7 минута, 10.000 метртэ 31.28,0 минута саг харуулһан байха юм.

Манай республикын мэдэжэ атледүүд. Улаан-Удын гарнизоной сэрэгэй алба хаагшад — СССР-эй түрүү дахин чемпион Геннадий Темников — эгээл энэ үедэ Токиодо, залуушуулай дундаһаа Европын чемпионадта мүргэн медальда хүртэг